

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

До захисту допустити:
Зав. кафедри
«___»_____20__р.

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на тему:
«Актуальність журналістської етики в умовах сучасних ЗМІ»

Студентки факультету філології та масових комунікацій спеціальності 061 «Журналістика» освітнього ступеня «Магістр» Федоренко Валерії Володимирівни
Науковий керівник:
Почепцов Георгій Георгійович,
доктор філологічних наук, професор
Рецензент:
Колесніков Владислав Сергійович,
директор товариства з обмеженою відповідальністю «Надо»

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
«___»_____2020 р.

Маріуполь – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ.....	8
1.1. Мораль та етика: співвідношення понять в контексті журналістської діяльності.....	8
1.2. Документи, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ.....	12
1.3. Етичні стандарти журналістики: світовий та вітчизняний досвід....	20
1.4. Джерельна база дослідження.....	30
Висновки до Розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	37
2.1. Морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ про коронавірус: типові помилки, правила та рекомендації.....	37
2.2. Порівняльний аналіз матеріалів про коронавірусну інфекцію на предмет дотримання норм та принципів журналістської етики у загальноукраїнських та регіональних ЗМІ.....	61
2.2.1. Аналіз матеріалів про коронавірусну інфекцію в інтернет-виданні «Дзеркало тижня».....	61
2.2.2. Огляд матеріалів про коронавірусну інфекцію на регіональному інтернет-порталі MRPL.CITY.....	66
Висновки до Розділу 2	69
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТОК А. Як висвітлювати спалахи хвороб. Рекомендації експертів ІМІ щодо того, як варто висвітлювати спалахи хвороб.....	97

ДОДАТОК Б. Рекомендації для медіа щодо зниження емоційності
новин.....98

ДОДАТОК В. Рекомендації щодо покращення комунікації навколо
ситуації з коронавірусом.....100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одна з найактуальніших і складних проблем сучасної журналістики – професійна етика. Формування єдиних стандартів журналістики можливо в тих професійних спільнотах, де існують взаєморозуміння і взаємоповага. Втім, і сама журналістика, її стандарти і етика найбільш сильні в тих суспільствах, де працюють не тільки формальні закони, а й існує міцна система неформальних домовленостей і громадських договорів. Необхідними умовами як вироблення, так і реалізації професійних стандартів та етичних принципів журналістики стають, таким чином, не тільки подібне їх розуміння самими професіоналами, а й повага суспільства до самої професії, її принципів і цінностей. Тому все частіше доводиться замислюватися про журналістську етику не тільки як про проблему професії, а й про проблему цінностей суспільства, розуміння ними базових демократичних і гуманістичних засад соціуму.

Дотримання базових принципів журналістської етики набувають особливої актуальності, коли суспільство стикається з масштабними проблемами на загальносвітовому рівні (зокрема епідемії та пандемії), про які, у відповідності до встановлених норм, повинні повідомляти працівники ЗМІ.

Поширення коронавірусної інфекції стало глобальним викликом не тільки громадського здоров'я та світової економіки, проте і для роботи мас-медіа – починаючи від неможливості продовжувати роботу у звичному форматі й необхідності переходити до дистанційних/онлайнних форм діяльності і аж до ризиків закриття окремих ЗМІ через економічну кризу та зміну традиційних джерел і способів фінансування, падіння рекламних ринків тощо. Ще один виклик, який гостро постав перед багатьма редакціями у зв'язку із поширенням COVID-19 – здатність мас-медіа професійно і з дотриманням етичних стандартів висвітлювати пандемію, яка спричинила одну із наймасштабніших криз століття: «Коронавірус став випробуванням не для однієї країни, а для всього людства. Рівного

супротивника для всіх країн відразу ще не було, оскільки сучасні технології виявилися слабо працюючими проти біологічних механізмів. Біологічне і соціальне вступили в нерівний бій. Незвичайний супротивник породив фейки і конспірологію в небувалих масштабах. І в цій сфері теж людство запізнювалося зі своїм інформаційним реагуванням у відповідь» [93, с. 3].

Джерельна база дослідження. Тему журналістської етики в своїх роботах розкривали як вітчизняні, так і зарубіжні автори: В. Хорів, В. Здоровета, А. Москаленко, Т. Приступенко, В. Іванов, М. Стефанова, Т. Байда, К. Зоренко, В. Качкан, Б. Потятиник, Г. Олексенко, М. Сердієнко, Д. Авраамов, Л. Василик, Р. Кібл, О. Кузнецова, Г. Лазутіна, Г. Сафроньєва, О. Сухомлин, Ю. Якушева та ін. Аналіз впливу пандемії коронавірусу на суспільні процеси здійснений Почепцовим Г.Г. [93], окремі дослідження з означеної теми належать Печончик Т. [91; 94], Мірошниченка П. В. [21] та ін.

Мета дослідження полягає у здійсненні аналізу матеріалів у ЗМІ про коронавірус на предмет відповідності їх нормам та принципам журналістської етики.

Завдання дослідження:

- проаналізувати співвідношення понять мораль та етика в контексті журналістської діяльності,
- здійснити комплексний аналіз документів, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ,
- узагальнити типові помилки, яких припускаються ЗМІ під час висвітлення теми коронавірусу, та рекомендації, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ медичної тематики, вимоги до журналістських матеріалів, що висвітлюють тему коронавірусу,
- проаналізувати матеріали в інтернет-виданні «Дзеркало тижня» та на інтернет-порталі MRPL.CITY про коронавірус на предмет дотримання норм та принципів журналістської етики, журналістських стандартів та рекомендацій щодо висвітлення визначеної теми.

Предметом дослідження є морально-етичні аспекти підготовки журналістських матеріалів про коронавірус.

Об'єктом дослідження виступають матеріали в інтернет-виданні «Дзеркало тижня» та на інтернет-порталі MRPL.CITY про коронавірус на предмет дотримання норм та принципів журналістської етики, журналістських стандартів та рекомендацій щодо висвітлення визначеної теми. Обґрунтування вибору об'єкту дослідження полягає в тому, що онлайн-медіа «Дзеркало тижня» очолює рейтинг ЗМІ за дотриманням професійних стандартів (за результатами моніторингового дослідження Інституту масової інформації, що проводився у вересні 2020 року. Інтернет-портал MRPL.CITY обраний за територіальним принципом (м.Маріуполь) та за ступенем популярності серед мешканців міста.

Хронологічні межі дослідження визначаються датою визнання коронавірусу ВООЗ пандемією (11 березня 2020 р.) до початку грудня 2020 року, коли минув рік після появи перших клінічних проявів у хворих.

Методи дослідження: описовий, порівняльний, аналітичний, метод моніторингу, метод контент-аналізу, методи емпіричного дослідження (спостереження і дослідження конкретного явища, узагальнення, класифікація та опис результатів дослідження, впровадження їх у практичну діяльність).

Теоретична значущість роботи полягає в тому, що в ній систематизовано значну кількість джерел з питань журналістської етики.

Практичне значення роботи визначається тим, що її результати можуть стати корисними під час вивчення дисциплін «Професійні стандарти в мас-медіа», «Етика в галузі соціальних комунікацій», «Медична проблематика в ЗМІ».

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

У ВСТУПІ обґрунтовано актуальність роботи, визначено мету та завдання, предмет, об'єкт, також зосереджено увагу на джерельній базі дослідження.

У РОЗДІЛІ 1 «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ» проаналізовано співвідношення понять мораль та етика в контексті журналістської діяльності, здійснено комплексний аналіз документів, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ.

У РОЗДІЛІ 2 «ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ» узагальнено типові помилки, правила та рекомендації для журналістів з підготовки матеріалів для ЗМІ про коронавірус в контексті морально-етичного аспекту; здійснено порівняльний аналіз матеріалів про коронавірусну інфекцію на предмет дотримання норм та принципів журналістської етики у загальноукраїнських та регіональних ЗМІ.

У ВИСНОВКАХ подано основні результати дослідження.

ДОДАТОК А містить рекомендації експертів ІМІ щодо того, як варто висвітлювати спалахи хвороб.

ДОДАТОК Б містить рекомендації для медіа щодо зниження емоційності новин.

ДОДАТОК В містить рекомендації щодо покращення комунікації навколо ситуації з коронавірусом.

Список використаної літератури та джерел нараховує 141 найменування.

Загальний обсяг роботи 102 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ЕТИКИ

1.1. Мораль та етика: співвідношення понять в контексті журналістської діяльності

Відповідно до словникового тлумачення, етика – це «1) наука про мораль, її походження, розвиток і роль у суспільному та особистому житті людей; 2) норми поведінки, сукупність моральних правил якого-небудь класу, суспільної організації, професії і т. ін.» [99] мораль – це «система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства; етика» [99].

Сам термін «етика» давньогрецького походження. Наука завдячує ним Аристотелю, що ввів його до наукового обігу. Це поняття він використовував у своїх творах «Нікомахова етика», «Евдемова етика», «Велика етика» для позначення вдачі, внутрішньої природи людей. Термін «мораль» виник в латинській мові значно пізніше, але його часто використовують як синонім до терміну «етика».

Саме ці два поняття з інших наук є основоположними і в журналістській етиці як окремій науці в галузі журналістикознавства. «Специфічні вимоги журналістської етики формувались поступово, з виникненням, розв'язанням моральних конфліктів і зловживань журналістами свободою слова, преси. Журналістські етичні норми є результатом теоретичного осмислення професійної моралі й викликані потребою захисту суспільних інтересів від зловживань свободою ЗМІ» [53].

Загалом журналістську етику визначають як набір правил, норм поведінки, яких мають дотримуватися всі, хто збирає, опрацьовує та поширює масову інформацію [55], як сукупність правил і норм поведінки та професійної діяльності журналістів, які не зафіксовані в законодавстві, але мають статус звичаєвого права, добровільно прийняті в медіа-середовищі, підтримуються

силою громадської думки та об'єднаннями журналістів і викладені у схвалених ними етичних кодексах [51, с. 82].

Т. Приступенко говорить про те, що журналістська етика виникла з усвідомленого досвіду журналістів, їхньої практичної роботи, з'явившись у зв'язку з необхідністю подолати суперечності між потребою людей у соціальній інформації та неправильно трактованим поняттям свободи преси [96]. Спочатку, за твердженням авторки, з'явилися неписані норми. Специфічні вимоги журналістської етики формувались поступово, з виникненням, розв'язанням моральних конфліктів і зловживань журналістами свободою слова, преси. Журналістські етичні норми є результатом теоретичного осмислення професійної моралі й викликані потребою захисту суспільних інтересів від зловживань свободою ЗМІ. Задовго до перетворення журналістики на масову професію в її сфері виникали моральні конфлікти і відповідно накопичувався досвід їхнього розв'язання [96].

В своєму посібнику дослідниця аналізує роботи інших авторів з означеної проблематики, та доходить висновку, що в українському пресознавстві є розбіжність між журналістською етикою як явищем і журналістською етикою як науковою дисципліною, та наводить наступний приклад: О. Кузнецова розглядає етику як журналістську мораль та вважає, що журналістська мораль фігурує як практика втілення етичних норм журналістом під час трудової діяльності, а журналістська етика – як наука про професійну мораль журналіста [96].

Щодо поглядів західних фахівців, то вони розглядають журналістську етику як існуюче на практиці явище і як навчальну дисципліну. Етика журналістів представляється ними як етика мас-медіа та виступає центральною сполучною ланкою між обмежувальною природою інформації, характером журналістської професії, суспільною довірою до мас-медіа та їхньою відповідальністю перед суспільством [96].

Зокрема, Роджер Блюм вважає, що етика засобів масової інформації – це нормативна система журналістського самоконтролю. Йорг Пауль Мюллер виводить визначення і основні функції етики з неможливості підтримувати демократичний лад суспільства, виходячи лише з буквального тлумачення конституції і законів. У конкретній повсякденній роботі журналістів важливе усвідомлення змісту і меж журналістського мандата (місії) у демократичному суспільстві. Саме ці поняття охоплює етика мас-медіа [96].

В науковій літературі часто зустрічається думка, що журналістика, яка виступає синтетичною професією, поєднує у своїй професійній етиці вимоги з етики інших професій, що можна представити наступним чином (див. Таблицю 1) [96; 51]:

Таблиця 1

	Професія	Вимоги етики
Журналістика	педагог	завжди виховує інших, тому сам повинен зразково поводитися
	лікар	слово лікує, ранить і навіть вбиває, тому його, мов ліки, треба обережно дозувати, добре обдумавши всі наслідки впливу
	правозахисник	повинен захищати людину відповідно до закону і збирати вербальні, документальні свідчення, що є найкращим доказом і аргументом у журналістському матеріалі
	суддя	може вершити людські долі, але пам'ятати, що від його неправильно прийнятого рішення, оцінки може постраждати невинна особа

Отже, між журналістською етикою, етичними цінностями і професійною мораллю журналіста дослідники визначають наступні розбіжності (див. Таблицю 2) [96; 64]:

Таблиця 2

Журналістська етика	Це самостійна професійна, прикладна наука, що вивчає особливості, закономірності, етичні цінності, норми та правила їх застосування у фаховій діяльності, вона є світоглядною основою журналістської творчості. До професійної етики належать ті самі розділи, що й до загальної етики: професійна етологія, аксіологія журналістики та деонтологія журналістики.
Професійна мораль журналіста	Це не тільки форма свідомості, а й моральна поведінка, її мотиви, підстави моральних оцінок у вигляді суджень у журналістських матеріалах, моральні стосунки з людьми у фаховій діяльності, моральний вплив на людей у міжособовому й опосередкованому спілкуванні. Основні компоненти професійної моралі журналіста: моральна професійна свідомість, моральна професійна поведінка, моральний вплив на реципієнтів, моральна журналістська оцінка у матеріалах. Журналістська професійна мораль виявляється у практиці втілення етичних норм журналістом під час виконання фахової роботи.
Етичні цінності	Найвищий рівень узагальнення етичних вимог до журналістів, а етичні норми журналістів – узагальнені норми поведінки вищого порядку, ніж службові обов'язки чи правила. Моральна норма є елементарною формою моральної вимоги, певним взірцем поведінки, що відбиває усталені потреби людського співжиття і відносин та має обов'язковий характер. Це норма не лише для журналіста, а й для кожної людини.

1.2. Документи, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ

Журналістські норми ґрунтуються на загальноприйнятних нормах моралі та етики з урахуванням специфіки журналістської творчості: «Журналістика як синтетична професія увібрала у свою професійну етику чимало вимог з етики інших професій, наприклад, журналіст як педагог повинен усвідомлювати, що він завжди виховує інших, тому сам повинен зразково поводитися. Як лікар журналіст повинен пам'ятати, що слово лікує, раниць і навіть вбиває, тому його, мов ліки, треба обережно дозувати, добре обдумавши всі наслідки впливу. Як правозахисник журналіст повинен захищати людину відповідно до закону і збирати вербальні, документальні свідчення, що є найкращим доказом і аргументом у журналістському матеріалі. Як суддя журналіст може вершити людські долі, від його неправильно прийнятого рішення, оцінки постраждає невинна особа» [53].

Перші етичні кодекси журналістів, як констатують дослідники, почали з'являтися у другій половині XIX століття з метою регламентування ситуації всередині журналістського середовища та у відповідь на критику журналістської корпорації з боку суспільства [51, с. 82-83]: 1918 рік – «Кодекс фахових обов'язків французьких журналістів», 1923 рік – «Канони журналістики», 1926 рік – кодекс Товариства професійних журналістів США «Сігма Дельта Кай» та ін.

Згодом з'явилися кодекси, що регламентують морально-етичні аспекти діяльності журналістів, в багатьох країнах: Декларація принципів Американського товариства редакторів газет (АТРГ), Кодекс журналістської етики Естонії, Кодекс професійної етики українського журналіста, Етичний кодекс українського журналіста, Мюнхенська (європейська) декларація прав та обов'язків журналістів (Мюнхен, 1970), Французька хартія прав журналістів (липень 1918 – переглянуто в 1939 р.), Етична хартія щоденної та щотижневої британської преси (листопад 1989 р.), Засади і принципи

функціонування Ради німецької преси (Кодекс преси), Етичні стандарти регіональної щоденної преси Франції, Рекомендації для журналіста (Фінляндія) та ін.

Окрім цього, власні редакційні кодекси почали створювати і окремі організації, що спеціалізуються на зборі, обробці та поширенні інформації. Всесвітньо визнаними в якості еталону журналістської етики та журналістських стандартів вважаються «Редакційні настанови Бі-Бі-Сі». Окремого розділу про висвітлення епідемії / пандемії вони не містять, але в межах даної роботи корисним можна вважати Розділ 11 «Війна, терор і надзвичайні ситуації», в якому, окрім звичайної вимоги щодо правдивості інформації, до журналістів висувається вимога бути чуйними до почуттів аудиторії: «Нам слід бути чуйними у ставленні до емоцій та побоювань нашої аудиторії, повідомляючи про справи, пов'язані з ризиком і втратами, а також з людським стражданням і горем. У деяких людей є рідні або друзі, які беруть безпосередню участь у подіях. Нам слід надзвичайно обережно подавати повідомлення, що завдають болю» [100, с. 104].

До того ж морально-етичні аспекти діяльності нормуються міжнародними документами: Декларація принципів поведінки журналістів, прийнята на II всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Бордо, 25-28 квітня 1954р.), зі змінами на 18-му всесвітньому Конгресі МФЖ (Хельсінгьор, 2-6 червня 1986р.); Міжнародні принципи журналістської етики, прийняті на IV консультативній зустрічі міжнародних і регіональних професійних журналістських організацій в 1983 р. у Празі; Рада Європи. Парламентська асамблея. Резолюція 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики»; Рекомендація REC (2003) 13 Ради Європи Комітету Міністрів державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального судочинства, прийнята Комітетом Міністрів 10 липня 2003р. на 848-му засіданні заступників міністрів та ін.

В професійній діяльності українські журналісти орієнтуються як на світові, так і на національні документи, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ:

- Декларація принципів поведінки журналістів, прийнята на II всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Бордо, 25-28 квітня 1954р.), зі змінами на 18-му всесвітньому Конгресі МФЖ (Хельсінгьор, 2-6 червня 1986р.) [49],
- Міжнародні принципи журналістської етики, прийняті на IV консультативній зустрічі міжнародних і регіональних професійних журналістських організацій в 1983 р. у Празі [75],
- Рада Європи. Парламентська асамблея. Резолюція 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики» [101],
- «Кодекс професійної етики українського журналіста» [55, с. 219-221],
- «Етичний кодекс українського журналіста» [55, с. 218-219],
- «Журналістські стандарти: нормативна довідка» [52, с. 33-34] та ін.

Вимоги, зафіксовані в кодексах, зазвичай не виходять за межі загальнолюдських норм моралі. Короткий їх перелік може зводитися до наступного: пиши правду, дотримуйся фактів навіть тоді, коли вони тобі неприємні; поважай честь і гідність кожної особистості, її право на приватне життя; не пиши проти совісті і не приймай ні від кого хабаря; виправляй допущені помилки; будь чесним при зборі та поширенні новин; поважай демократичні інститути і загальноприйняті норми моралі [20, с. 49].

Відрізняються один від одного кодекси ступенем узагальненості вимог, що висуваються до журналіста. Одні з них містять тільки загальні принципи, інші дають конкретні рекомендації поведінки в тій чи іншій ситуації (частіше типовій). Іноді в кодексах прописуються додаткові статті, сформульовані на основі прецедентів, розглянутих в журналістських судах, радах по пресі, комісіях з журналістської етики [20, с. 49].

Фінським вченим Ларсом Брунном було проведено тематичний аналіз 59-ти журналістських кодексів, результати якого було опубліковано у збірнику «Professional Codes in Journalism», виданому в 1979 році Міжнародною організацією журналістів. Результати проведено аналізу дають уявлення про ієрархію моральних цінностей, що може бути наочно представлено наступним чином (див. Таблицю 3) [20, с. 50-52]:

Таблиця 3

Вимога	Частота, з якою зустрічається в кодексах
Правдиве та чесне розповсюдження новин	53 з 59 аналізованих кодексів
Дотримуватися професійної таємниці, зберігати конфіденційність джерела інформації	42 з 59 аналізованих кодексів
Право людини на вільне висловлення думок та на отримання правдивої інформації	42 з 59 аналізованих кодексів
Обмеження втручання преси в особисте життя громадян	39 з 59 аналізованих кодексів
Заборона використання журналістом свого службового становища з метою отримання особистої вигоди	37 з 59 аналізованих кодексів
Заборона плагіату, наклепу образ и та інших кримінально караних діянь	33 з 59 аналізованих кодексів
Вимога свободи інформації як невід'ємного права особистості	33 з 59 аналізованих кодексів
Вимога обов'язкового виправлення помилки та право на відповідь	31 з 59 аналізованих кодексів

<p>Регуляція поведінки журналіста в процесі збору інформації та проголошення його відповідальності за шкоду, завдану престижу корпорації негідною поведінкою її членів</p>	<p>27 з 59 аналізованих кодексів</p>
<p>Регуляція відносин між колегами та осуд журналістів, що займаються прихованою рекламою</p>	<p>26 з 59 аналізованих кодексів</p>
<p>Регуляція змісту публікацій з позиції наявності в них відомостей, що не можуть бути опубліковані</p>	<p>22 з 59 аналізованих кодексів</p>
<p>Зобов'язання журналістів, що пишуть про події закордоном, мати необхідні знання про цю країну, щоб робити свою справу чесно та акуратно, розвивати взаєморозуміння між народами, сприяти досягненню миру.</p>	<p>19 з 59 аналізованих кодексів</p>
<p>Заборона підбурювання до релігійної, расової або національної нетерпимості</p>	<p>19 з 59 аналізованих кодексів</p>
<p>Визначення чіткої різниці між новиною та коментарем</p>	<p>13 з 59 аналізованих кодексів</p>
<p>Регуляція моральних аспектів взаємовідносин журналіста з роботодавцем</p>	<p>10 з 59 аналізованих кодексів</p>

Вимога відповідності заголовка змісту статті з метою уникнення дезінформації читача	9 з 59 аналізованих кодексів
---	------------------------------

Подібне дослідження було проведене Тийном Лайтилою в 1995 році на матеріалі 30 кодексів, прийнятих в європейських країнах. Відмінним від попереднього дослідження було те, що він виокремив вже не 17, а 24 спільних для кодексів принципа (див. Таблицю 4) [20, с. 52-53]:

Таблиця 4

Вимога	Частота, з якою зустрічається в кодексах
Правдивість і точність інформації	25 з 30 аналізованих кодексів
Вимога виправляти помилки	25 з 30 аналізованих кодексів
Засудження расової, етнічної та релігійної дискримінації	25 з 30 аналізованих кодексів
Заборона брати хабарі та будь-які інші підношення	25 з 30 аналізованих кодексів
Вимога використання чесних прийомів збору інформації та повага до приватного життя	24 з 30 аналізованих кодексів
Заборона дискримінації по соціальним та класовим ознакам, сексуальній орієнтації людини	23 з 30 аналізованих кодексів
Заборона зовнішнього впливу на роботу журналіста	23 з 30 аналізованих кодексів
Вимога дотримуватися професійної таємниці	21 з 30 аналізованих кодексів

Заборона використання журналістом свого службового становища з метою отримання особистої вигоди	21 з 30 аналізованих кодексів
Встановлення правил для використання під час висвітлення злочинів та нещасних випадків	19 з 30 аналізованих кодексів
Засудження використання пліток, чуток, необґрунтованих звинувачень, приховування інформації та неправдивого представлення журналіста	16 з 30 аналізованих кодексів
Вимога розрізняти факти та думки, рекламу та редакційні статті, поважати авторське право колег, дотримуватися принципу презумпції невинності, перевіряти факти та джерела інформації, боротися з цензурою	15 з 30 аналізованих кодексів

Таким чином, можна констатувати істотні зміни у змісті професійних журналістських кодексів та ієрархії моральних переваг членів журналістської спільноти, які відбулися під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Як бачимо, різноманітні документи, ухвалені з метою унормування принципів діяльності журналістів, представлені досить широким переліком – від міжнародних та загальнонаціональних до редакційних. Але в той же час споживачі інформації щодня стикаються з прикладами порушення цих самих, так чітко регламентованих норм. Тож, напевно, не все вирішують прописані норми та принципи. Найважливішою виявляється ступінь відповідальності журналіста як людини, що забезпечує і відповідно високий ступінь його відповідальності перед суспільством як професіонала своєї справи, здатного

до самоорганізації, самоконтролю і саморегуляції, «в яких журналіст здійснює свій моральний вибір» [53].

1.3. Етичні стандарти журналістики та саморегулювання журналістів: світовий та вітчизняний досвід

Необхідність усвідомлення відповідальності журналістів за поширювану інформацію визнана у всьому світі.

Питанням відповідальності журналістів присвячено особливу увагу у міжнародних документах. Так у Резолюції ПАРЕ 1003 (1993) з журналістської етики та Резолюції ПАРЕ № 428 щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини передбачено, що окрім законних прав і обов'язків, засоби масової інформації несуть етичну відповідальність перед суспільством [120].

Резолюція № 2 Четвертої Європейської конференції міністрів з політики в області засобів масової комунікації «Журналістські свободи і права людини» також зауважує, що основна функція журналістики у справжній демократії передбачає, що всі, хто задіяний в журналістській діяльності повинні займати етичні і відповідальні позиції, що втілюються, в особливості, в збереженні їх незалежності і критичного підходу [120].

В якості заходів для забезпечення відповідальності преси та інших засобів масової інформації міжнародні документи радять органам державної влади визнавати за всіма, хто задіяний в журналістській діяльності, право на вироблення норм саморегулювання, таких як кодекси поведінки, спрямовані на збалансування прав і свобод журналістів з іншими правами, свободами і інтересами, з якими вони можуть конфліктувати, а також на визначення обов'язків журналістів [120].

У різний час журналісти різних країн прагнули узгодити у кодексах професійної етики норми щодо самообмеження в здійсненні прав на свободу інформації і самовираження, щоб не допустити зловживання свободою слова та зведення журналістської професії до професії пропагандиста і рекламіста [120].

На даний час кодекси журналістської етики прийнято більш ніж у 70 країнах світу. Журналістським етичним стандартам приділяється увага і у міжнародних документах, зокрема у Резолюції ПАРЕ 1003 (1993) з журналістської етики, Резолюції ПАРЕ № 428 щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини, Резолюції № 2 Четвертої Європейської конференції міністрів з політики в області засобів масової комунікації «Журналістські свободи і права людини», Декларації принципів поведінки журналіста, прийнятій Міжнародною Федерацією Журналістів, Міжнародних принципах журналістської етики, прийнятих на 4-й консультативній зустрічі міжнародних і регіональних професійних журналістських організацій 1983 року [120].

Серед основних принципів журналістської етики міжнародні документи визначають повагу права суспільства отримувати точну інформацію про факти і події, проведення чіткого розмежування між поширюваною інформацією і коментарями, здобування інформації чесними способами, уникнення невинуватих посягань на приватне життя, дифамації і необґрунтованих звинувачень, виправлення будь-якої оприлюдненої інформації, яка в подальшому виявляється неточною, дотримання таємниці щодо конфіденційного джерела інформації, не заохочення будь-якого насильства, ненависті, нетерпимості чи дискримінації, що ґрунтується на расі, статі, сексуальній орієнтації, мові, релігії, політиці чи інших думках, національному, релігійному чи соціальному походженні, повагу права на справедливий судовий розгляд, гарантованого статтею 6 Європейської конвенції з прав людини [120].

Крім того, Резолюція ПАРЕ 1003 (1993) з журналістської етики визнає право на інформацію фундаментальним правом громадянина, який наділений також правом вимагати, щоб інформація, що надається йому журналістами, була достовірною, в тому, що стосується новин, і чесною в тому, що стосується думок і коментарів, без стороннього втручання зі сторони влади і приватного сектору. У зв'язку з цим, засоби масової інформації не повинні

використовувати ні якість ні зміст новин або оцінок і коментарів для розширення читацької чи глядацької аудиторії з метою збільшення доходів від реклами [120].

Більшість етичних кодексів також вимагає від журналістів перевірки будь-якої інформації і публікації лише інформації, одержаної з джерел, що відомі їм особисто, використання журналістами лише „звичайних” методів збирання інформації, виправлення помилок та спростування неправдивої інформації, недостовірної інформації, додержання принципів безсторонності, розмежування фактів та коментарів і оцінок, а також додержання авторського права, зокрема, заборони плагіату в будь-якій формі [120].

Значна частина кодексів містить норми про пріоритет інтересів користувачів інформації та громадськості над особистими інтересами журналістів і ЗМІ. Велику увагу у кодексах зарубіжних країн приділено забезпеченню незалежності журналістів від будь-якого тиску ззовні, зокрема, з боку уряду [120].

Майже всі кодекси визнають несумісним з незалежною професійною діяльністю журналістів використання прихованої реклами та одержання винагород за публікації в будь-якій формі, як самими журналістами, так і пов'язаними з ними особами [120].

Спільною для кодексів професійної поведінки журналістів є вимога поваги до прав людини і людської гідності. Як правило, кодекси забороняють будь-яку пропаганду на шкоду релігійним, національним почуттям і правам людини, а також дискримінацію за ознаками статі, раси, мови, переконань і тому подібним особистим підставам [120].

Майже всі кодекси містять вимоги про повагу до захисту приватного життя та визнають будь-які публікації, в яких підозрюваних чи обвинувачених оголошують винуватими до рішення суду, порушеннями професійної етики журналістів [120].

На відміну від права, за порушення якого законодавством передбачається певна відповідальність, санкції за порушення етичних норм журналістики у більшості етичних кодексів полягають у висловленні зауважень або догани з боку інституцій, які прийняли такий кодекс, а також у втраті поваги з боку колег [120].

Більшість кодексів не передбачає санкцій за порушення їх норм журналістами. Білоруський кодекс навіть прямо вказує, що рішення ради з професійної етики не є підставою дисциплінарних, адміністративних чи інших санкцій проти порушників норм журналістської етики [120].

Проте, окремі кодекси містять прямі вказівки на санкції і порядок їх застосування. В Польщі, наприклад, порушення розглядає спеціальна судова колегія журналістів, яка може вдатися до дисциплінарних стягнень (догана, виключення з професійного об'єднання тощо). У Молдові найбільшим покаранням є виключення з лав Спілки журналістів. У Швеції Рада з питань засобів масової інформації може накласти на газету штраф [120].

У випадку винесення Радою з преси Швеції рішення про визнання засобів масової інформації винними у порушенні етичних стандартів журналістики, засіб масової інформації має опублікувати рішення Ради та внести до її фонду близько 3 тисяч доларів, що не вважаються штрафом [120].

Якнайдалі в цьому сенсі пішла Данія, парламент якої ухвалив затверджений Національним союзом журналістів Кодекс поведінки як спеціальний закон. До того ж, цей кодекс поширюється не лише на окремих журналістів, але й на всі засоби масової інформації, тобто на юридичних осіб і редакції ЗМІ [120].

З ціллю контролю за дотриманням етичних принципів Резолюція ПАРЕ 1003 (1993) з журналістської етики рекомендує створювати органи саморегулювання або механізми, які б об'єднували асоціації видавців, журналістів, користувачів засобів масової інформації, наукових експертів і суддів, на які б покладался обов'язок приймати резолюції (рішення) з вказаних

питань, обов'язкові для оприлюднення у засобах масової інформації. Резолюція також рекомендує органами саморегулювання журналістів, асоціаціям користувачів засобів масової інформації і відповідним університетським кафедрам щорічно публікувати звіти про достовірність інформації, розповсюджуваної засобами масової інформації за рік, порівнюючи повідомлення з різними фактами. Такий спосіб контролю надає можливість громадянам визначати рівень етичних стандартів, досягнутих тими чи іншими засобами масової інформації чи навіть окремими журналістами, та сприяє підвищенню професійного рівня журналістики [120].

Резолюція ПАРЕ № 428 щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини для забезпечення відповідальності преси і інших засобів масової інформації рекомендує створювати ради з преси, уповноважені розглядати і навіть присікати випадки непрофесійної поведінки [120].

На заході сформувалася ціла система нагляду за роботою засобів масової комунікації. У більшості це різні неурядові органи, діяльність яких спрямована на те, щоб газети, журнали, телебачення тощо, діяли в інтересах суспільства [120].

У великій кількості газет США, Великобританії та Іспанії діють посередники з питань преси (омбудсмени), які призначаються як з числа найдосвідченіших працівників редакцій так і числа осіб, що не мають відношення до роботи засобів масової інформації. Такі посередники розглядають скарги читачів, проводять незалежні журналістські розслідування та публікують їх результати в окремій рубриці. Омбудсмени працюють також у Канаді, Бразилії, Японії, Іспанії, Ізраїлі, Швейцарії [120].

Як органи самоконтролю у більшості країн Європи та Північної Америки діють Ради з питань засобів масової інформації. Такі ради є громадськими організаціями, що створюються власниками засобів масової інформації та журналістами з метою саморегулювання. Як правило до складу таких рад входять представники громадськості, не пов'язані з діяльністю

масмедіа, які складають більшу половину складу Рад. У більшості країн рішення рад мають дорадчий характер [120].

Так у США діють Ради з проблем місцевої преси та Ради новин. Засідання рад з проблем преси організують самі засоби масової інформації, об'єднання читачів, університети і школи журналістики. Ради новин діють як посередники між керівництвом випусків новин і особами, що вважають себе потерпілими від преси. До складу таких Рад входить рівне число представників журналістської спільноти і представників громадськості, рішення таких рад мають дорадчий характер [120].

У Японії та Південній Кореї функціонують Комісії з оцінки якості публікацій, які складаються із груп соціологів, що за замовленням великих видань або синдикатів видавців вивчають публікації у газетах, а також громадську думку. Оцінки і рекомендації комісій надають можливість коригувати роботу видань [120].

У Фінляндії інформаційні спори розглядає Рада публічного оскарження, підпорядкована спілці журналістів Фінляндії. Усі інформаційні суперечки вирішуються Радою у відкритому інформаційному просторі [120].

Рада у справах преси Австрії складається з 20 членів по 10 від Асоціації видавців газет та Спілки австрійських журналістів. Діяльність ради фінансує преса, а її рішення носять рекомендаційний характер [120].

До складу Ради преси Нідерландів входять 8 журналістів та 8 представників медіа (не журналістів). Секретар та голова ради обов'язково мають бути юристами. Рішення Ради публікуються у професійному журналі [120].

У Норвегії Рада складається з 4 журналістів та 3 представників громадськості, фінансується за рахунок медіа, а рішення публікує засіб масової інформації, що визнаний винним у порушенні етичних правил [120].

Для контролю за реалізацією положень Хартії телерадіомовників у Росії створено Громадську мовну Раду. Положення про Раду, її регламент і

персональний склад затверджуються спеціальним договором. Підписанти Хартії зобов'язуються добровільно і повному обсязі і у визначені строки виконувати рішення і рекомендації Ради і негайно інформувати своїх глядачів і слухачів про прийняті рішення і їх виконання [120].

У Білорусії діють Спілка журналістів Білорусі та Білоруська асоціація журналістів, у Молдові всі практичні питання вирішує Комісія з етики Спілки журналістів [120].

У низці країн такі Ради функціонують за безпосередньої участі держави. Так у Литві виконання Кодексу етики журналістів та видавців контролює Комісія з етики журналістів та видавців, до якої входять представники журналістських організацій та інспектор з етики журналістів, якого призначає Сейм за пропозицією Комісії з етики. При Комісії з етики діє Комісія експертів, яка ідентифікує журналістську продукцію сексуального спрямування та таку, що пропагує насильство [120].

Рада з питань преси Польщі діє на підставі Закону «Про пресу» при голові Кабінету Міністрів, її рішення носять рекомендаційний характер [120].

Комісія з питань преси Данії складається з 10 членів, президент і віцепрезидент Комісії є юристами. Рада діє на підставі Закону «Про відповідальність преси», що не містить етичних норм, але має посилання на обов'язок засобів масової інформації у своїй діяльності дотримуватися Правил доброчесної поведінки преси, прийнятих журналістською спільнотою [120].

За змістом і наповненням ефіру у Швейцарії на підставі федерального законодавства поруч з омбудсменами стежить Незалежна комісія зі скарг [120] ідентифікаційних карток професійних журналістів, що складається з журналістів та видавців періодичних видань, склад Ради щорічно поновлюється [120].

У Німеччині з метою саморегулювання створено Раду з питань преси, що складається з 10 журналістів, які делегуються до її складу німецькою Спілкою журналістів та Промисловою профспілкою засобів масової

інформації, а також з 10 видавців, що делегуються до складу Ради Федеральною спілкою німецьких видавців газет і Спілкою видавців журналів. Склад ради функціонує протягом 2 років та вживає заходів до порушників етичних норм. Розглядом скарг займається комітет зі скарг Ради, що включає в себе 5 журналістів та 5 видавців. Рішення Ради мають дорадчий характер. Повноваження ради та порядок її функціонування визначається Законом, фінансування та контроль за діяльністю Ради частково здійснюється державою [120].

Крім того, у Німеччині діє федеральний орган контролю, членів якого призначають відповідальний за роботу з молоддю Федеральний міністр і уряди земель. Цей орган уповноважений створювати перелік творів, які можуть завдати моральної шкоди дітям та юнацтву, що не має обов'язкової сили [120].

Питаннями контролю за дотриманням етичних норм займаються також професійні організації журналістів [120].

У Великобританії на підставі закону про телерадіомовлення функціонує Комісія зі стандартів, що займається питаннями дотримання Кодексу практичних правил у телерадіомовленні, в тому числі їх дотримання електронними медіа. Фінансує Комісію зі стандартів як держава так і засоби масової інформації. Мета діяльності цього органу – вилучення з контрольованого поля інформації, що пропагує агресію та секс, а також втручається в особисте життя громадян. Діє також Комісія у справах скарг на пресу, що не має реальних важелів впливу на пресу, питаннями діяльності регіональних газет займається товариство газетярів, питаннями центральних видань – Асоціація газетних видавців [120].

У Швеції діє 5 органів саморегулювання дотримання етичних стандартів журналістів. В першу чергу це Рада з преси, заснована Національним прес-клубом, Шведською асоціацією видавців газет та Шведським союзом журналістів. Із 6 членів ради 3 є представниками громадськості, голова Ради є членом Верховного суду або Верховного адміністративного суду, працює

уповноважений у справах преси, що виконує свої функції самостійно, або звертається зі скаргами до Ради з преси. Також працюють Комісія з професійної етики Спілки журналістів, Комісія з телебачення і радіо, Комісія з рекламних текстів [120].

Ще одним способом контролю за дотриманням журналістами етичних норм є періодичні видання, що спеціалізуються на критичному аналізі роботи газет. На сторінках таких видань публікується оцінка газетних матеріалів, а також інформація про допущенні газетами порушення етичних норм. Існують також телерадіопрограми відповідного спрямування [120].

У США питання журналістської етики розглядаються також на різних конференціях і зустрічах, які організовуються професійними журналістськими корпораціями [120].

Комісія з питань преси Данії у випадку відмови засобу масової інформації публікувати рішення Комісії щодо порушення виданням етичних правил поведінки, у судовому порядку стягує з порушника штраф [120].

На даний час в Україні діють Кодекс професійної етики українського журналіста, прийнятий на X з'їзді Національної спілки журналістів України в квітні 2002 року та Етичний кодекс українського журналіста, прийнятий на з'їзді 14 квітня 2002 року [120].

Конфліктні ситуації етичного та професійного характеру, які виникають в журналістському середовищі та між цим середовищем та громадськістю у зв'язку з виконанням журналістами свого професійного обов'язку вирішує в Україні Комісія з журналістської етики, що обирається на з'їзді підписантів Етичного кодексу українського журналіста [120].

Новини ЗМІ зараз населяють радикально плюралістичну глобальну спільноту, де вплив їхніх звітів може мати далекосяжні наслідки - добрі чи погані. Новини через супутник чи Інтернет охоплюють людей у всьому світі та впливають на дії урядів, військових, гуманітарних установ та воюючих етнічних груп. Відповідальна глобальна етика потрібна у світі, де засоби

масової інформації об'єднують безліч різних релігій, традицій та етнічних груп. Одна відповідальність - повідомляти про проблеми та події таким чином, щоб відображати цю глобальну множинність поглядів; практикувати журналістику, яка допомагає різним групам краще розуміти одне одного [18].

1.4. Джерельна база дослідження

Джерельною базою дослідження стали праці українських та зарубіжних науковців, що висвітлюють питання становлення та розвитку журналістської етики, а також практичного застосування її принципів працівниками ЗМІ. Загалом треба відзначити, що досліджуване питання є актуальним для наукової спільноти в будь-який час розвитку, адже етичні стандарти, як зазначено в попередньому розділі, є динамічними, етичні пріоритети суспільства з часом змінюються, що потребує приведення у відповідність до них змін і в стандартах етики журналіста.

Зокрема, корисними для нашого дослідження стали наступні джерела.

Дисертація Ширченко Я. І. «Журналістська етика: проблеми і концепції (світовий та вітчизняний досвід)» [138] присвячена дослідженню розробки й втілення журналістської етики як в Україні, так і в інших державах світу. В ній узагальнено становлення журналістської етики у ЗМІ, визначено особливості професійної етики, проаналізовано демократичні принципи та цінності. Аналізується діяльність вітчизняних теле- та радіо студій, пропонується втілити у життя конкретні дії щодо поліпшення етичної поведінки журналістів. Розроблено проблематику професійної етики з урахуванням принципів демократії. Здійснено аналіз кодексу професійної етики українського журналіста. Автор пропонує ввести нові механізми щодо поліпшення ситуації в етичному просторі ЗМІ.

Дисертація Сухомлина О. Ю. «Толерантність як орієнтир професійної діяльності журналіста в українській пресі мультикультурного суспільства» [110] присвячена дослідженню медіатолерантності в системі етичних орієнтирів фахової діяльності журналістів. Проаналізовано поняття толерантності в контексті соціокультурного, етико-правового дискурсів, виявлено основні характеристики явища толерантності в системі соціальних комунікацій. Дано дефініції поняття «медіатолерантність», визначено основні форми, методи і способи медіатолерантності у світовій та українській

журналістиці. Автором запропоновано й охарактеризовано форми науково-просвітницької роботи з журналістами щодо впровадження медіатолерантності та визначено основні фактори й умови її успішної реалізації.

Професійна мораль представлена в посібнику Аврамова Д. С. «Профессиональная этика журналиста» [20] і як комплекс вимог, які суспільство пред'являє журналісту, і як система його особистих переконань, і як звичаї професійного середовища, професійно-моральні відносини журналіста з читачем і телеглядачем, з колегами, з джерелами інформації і персонажами творів. У книзі осмислюється досвід сучасної преси за останнє десятиліття. У додатку дані кодекси професійної етики, прийняті журналістськими корпораціями різних.

Підручник «Журналістська етика» Іванова В. Ф. та Сердюка В. Є. [55] складається з 12 розділів, у яких розглянуто такі наріжні проблеми, як журналіст і суспільство, журналіст і джерела інформації, журналіст і влада, журналістика в період виборів. Автори переконливо застерігають молодих фахівців від змішування журналістики з політичними змаганнями, рекламою та бізнесом, від лобювання певних поглядів і інтересів, наголошують на необхідності неупередженого і водночас прискіпливого ставлення до джерел інформації, відокремленні фактів від коментарів та оцінок, важливості точного, збалансованого і достовірного висвітлення подій і явищ, які хвилюють громадськість.

Василик Л. Є. у статті «Екстремальна журналістика та професійна етика: журналістська колізія» [35] порушується проблема етичної кодифікації роботи ЗМК в екстремальних ситуаціях, наголошується на відповідальності медіа перед аудиторією, наводяться приклади з українського та світового мас-медійного досвіду, які можуть виробити ґрунтовніше ставлення до стандартів професії, наводяться побажання у цьому напрямку.

Підручник Лазутіної Г. В. «Професійна етика журналіста» [64] містить матеріал з курсу «Професійна етика журналіста» і покликаний допомогти

молодим людям усвідомити сутність професійної моралі, характер моральних цінностей журналістської спільноти, особливості професійної позиції працівника ЗМІ.

У навчальному посібнику для підготовки до державного іспиту «Журналістська етика» за ред. В. П. Мостового та В. В. Різуна [52] містяться методичні рекомендації та матеріали для проведення підсумкової атестації студентів, які здобувають ступінь бакалавра за спеціальністю «Журналістика», у формі державного комплексного іспиту. У посібнику публікуються нормативні документи саморегульованих журналістських організацій України та світу, а також вперше в такому обсязі – ситуативні завдання з європейської журналістської практики та ключі для їхнього розв’язку.

В якості іншої групи джерел в роботі нами були використані світові та національні документи, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ, а саме: Декларація принципів поведінки журналістів, прийнята на II всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Бордо, 25-28 квітня 1954р.), зі змінами на 18-му всесвітньому Конгресі МФЖ (Хельсінгбор, 2-6 червня 1986р.) [49], Міжнародні принципи журналістської етики, прийняті на IV консультативній зустрічі міжнародних і регіональних професійних журналістських організацій в 1983 р. у Празі [75], Рада Європи. Парламентська асамблея. Резолюція 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики» [101], «Кодекс професійної етики українського журналіста» [55, с. 219-221], «Етичний кодекс українського журналіста» [55, с. 218-219], «Журналістські стандарти: нормативна довідка» [52, с. 33-34] та ін.

Третя група джерел дослідження – наукові та науково-практичні дослідження, присвячені питанням висвітлення в українських ЗМІ теми коронавірусу [93; 91; 77] та ін.

Остання група джерел – це власне журналістські матеріали в інтернет-виданні «Дзеркало тижня» та на інтернет-порталі MRPL.CITY про коронавірус.

Висновки до Розділу 1

Журналістську етику визначають як набір правил, норм поведінки, яких мають дотримуватися всі, хто збирає, опрацьовує та поширює масову інформацію, як сукупність правил і норм поведінки та професійної діяльності журналістів, які не зафіксовані в законодавстві, але мають статус звичаєвого права, добровільно прийняті в медіа-середовищі, підтримуються силою громадської думки та об'єднаннями журналістів і викладені у схвалених ними етичних кодексах.

Вважається, що журналістська етика виникла з усвідомленого досвіду журналістів, їхньої практичної роботи, з'явившись у зв'язку з необхідністю подолати суперечності між потребою людей у соціальній інформації та неправильно трактованим поняттям свободи преси.

В науковій літературі часто зустрічається думка, що журналістика, яка виступає синтетичною професією, поєднує у своїй професійній етиці вимоги з етики інших професій.

Дослідники розрізняють поняття журналістської етики, етичних цінностей і професійної моралі журналіста:

– Журналістська етика. Це самостійна професійна, прикладна наука, що вивчає особливості, закономірності, етичні цінності, норми та правила їх застосування у фаховій діяльності, вона є світоглядною основою журналістської творчості. До професійної етики належать ті самі розділи, що й до загальної етики: професійна етологія, аксіологія журналістики та деонтологія журналістики.

– Професійна мораль журналіста. Це не тільки форма свідомості, а й моральна поведінка, її мотиви, підстави моральних оцінок у вигляді суджень у журналістських матеріалах, моральні стосунки з людьми у фаховій діяльності, моральний вплив на людей у міжособовому й опосередкованому спілкуванні. Основні компоненти професійної моралі журналіста: моральна професійна свідомість, моральна професійна поведінка, моральний вплив на

реципієнтів, моральна журналістська оцінка у матеріалах. Журналістська професійна мораль виявляється у практиці втілення етичних норм журналістом під час виконання фахової роботи.

– Етичні цінності. Найвищий рівень узагальнення етичних вимог до журналістів, а етичні норми журналістів – узагальнені норми поведінки вищого порядку, ніж службові обов'язки чи правила. Моральна норма є елементарною формою моральної вимоги, певним взірцем поведінки, що відбиває усталені потреби людського співжиття і відносин та має обов'язковий характер. Це норма не лише для журналіста, а й для кожної людини.

Журналістські норми ґрунтуються на загальноприйнятних нормах моралі та етики з урахуванням специфіки журналістської творчості.

Перші етичні кодекси журналістів, як констатують дослідники, почали з'являтися у другій половині XIX століття з метою регламентування ситуації всередині журналістського середовища та у відповідь на критику журналістської корпорації з боку суспільства. Згодом з'явилися кодекси, що регламентують морально-етичні аспекти діяльності журналістів, в багатьох країнах. Окрім цього, власні редакційні кодекси почали створювати і окремі організації, що спеціалізуються на зборі, обробці та поширенні інформації. До того ж морально-етичні аспекти діяльності нормуються міжнародними документами.

В професійній діяльності українські журналісти орієнтуються як на світові, так і на національні документи, що регламентують морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ:

- Декларація принципів поведінки журналістів, прийнята на II всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів (Бордо, 25-28 квітня 1954р.), зі змінами на 18-му всесвітньому Конгресі МФЖ (Хельсінгбор, 2-6 червня 1986р.),

- Міжнародні принципи журналістської етики, прийняті на IV консультативній зустрічі міжнародних і регіональних професійних журналістських організацій в 1983 р. у Празі,

- Рада Європи. Парламентська асамблея. Резолюція 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики»,
- «Кодекс професійної етики українського журналіста»,
- «Етичний кодекс українського журналіста»,
- «Журналістські стандарти: нормативна довідка» та ін.

Вимоги, зафіксовані в кодексах, зазвичай не виходять за межі загальнолюдських норм моралі. Короткий їх перелік може зводитися до наступного: пиши правду, дотримуйся фактів навіть тоді, коли вони тобі неприємні; поважай честь і гідність кожної особистості, її право на приватне життя; не пиши проти совісті і не приймай ні від кого хабаря; виправляй допущені помилки; будь чесним при зборі та поширенні новин; поважай демократичні інститути і загальноприйняті норми моралі

Відрізняються один від одного кодекси ступенем узагальненості вимог, що висуваються до журналіста. Одні з них містять тільки загальні принципи, інші дають конкретні рекомендації поведінки в тій чи іншій ситуації (частіше типовій). Іноді в кодексах прописуються додаткові статті, сформульовані на основі прецедентів, розглянутих в журналістських судах, радах по пресі, комісіях з журналістської етики

Фінським вченим Ларсом Брунном було проведено тематичний аналіз 59-ти журналістських кодексів. Результати проведено аналізу дають уявлення про ієрархію моральних цінностей. Подібне дослідження було проведене Тийном Лайтилою в 1995 році на матеріалі 30 кодексів, прийнятих в європейських країнах. Відмінним від попереднього дослідження було те, що він виокремив вже не 17, а 24 спільних для кодексів принципів. Порівняльний аналіз двох досліджень дозволяє констатувати істотні зміни у змісті професійних журналістських кодексів та ієрархії моральних переваг членів журналістської спільноти, які відбулися під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Як бачимо, різноманітні документи, ухвалені з метою унормування принципів діяльності журналістів, представлені досить широким переліком –

від міжнародних та загальнонаціональних до редакційних. Але в той же час споживачі інформації щодня стикаються з прикладами порушення цих самих, так чітко регламентованих норм. Тож, напевно, не все вирішують прописані норми та принципи. Найважливішою виявляється ступінь відповідальності журналіста як людини, що забезпечує і відповідно високий ступінь його відповідальності перед суспільством як професіонала своєї справи, здатного до самоорганізації, самоконтролю і саморегуляції, «в яких журналіст здійснює свій моральний вибір».

РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Морально-етичні аспекти підготовки матеріалів для ЗМІ про коронавірус: типові помилки, правила та рекомендації

У середині січня з'явилися перші повідомлення про спалах у Китаї захворювань на пневмонію, спричинену коронавірусом. Уже через кілька днів було зафіксовано випадки захворювань у США, Японії, Малазії та Австралії.

24 січня в українських медіа з'явилась інформація про підозру захворювання на «китайський коронавірус» у трьох людей в Україні, проте пізніше МОЗ спростував інформацію щодо двох випадків, і залишився один непідтверджений випадок.

Проте деякі українські ЗМІ почали ставити новини, які можуть посіяти паніку серед населення. Наприклад, Главком у новині «Смертельный коронавирус из Китая: как защитить себя и близких» писав: «Вирус 100% уже есть в Украине – разносчиками могут быть люди даже без температуры. То есть носитель заразен даже в инкубационный период. Врачи настаивают –

Смертельный короновирус из Китая: как защитить себя и близких



Найоптимальніший варіант захисту – не захворіти. Вакцинація – хороший варіант, але є нюанси
Мовою оригіналу Про епидемію короновируса, которая разгорелась в Китае и уже переходит на другие страны я писал исключительно в формате новостей. Ждал
подробных ответов от знакомых врачей,...

Главком fulldate, 27.01.2020 11:12

даже без фактора Китая эпидемия гриппа в стране будет, предположительно в феврале» (станом на 01.12.2020 матеріал видалений із сайту).

У цій новині відсутні джерела і використовуються безпідставні узагальнення («лікарі», проте які саме лікарі – не вказано, та нічим не обґрунтовані емоційні висновки: «вірус 100% уже є в Україні»).

27 січня на цьому ж сайті було оприлюднено новину «У Києві зареєстровано випадок коронавірусу» з посиланням на фейсбук-сторінку Київського міського лабораторного центру – однак відповідний допис там відсутній.

Масштабність нової інфекції, швидкість її поширення та безпрецедентні заходи реагування (включаючи закриття кордонів, запровадження надзвичайного стану або карантину багатьох країнах світу) зробили COVID-19 «темою №1» у світових та українських ЗМІ. Так, за даними моніторингу, проведеного у березні 2020 року ГО «Інститут Масової Інформації» (ІМІ) у 17 загальнонаціональних онлайн-медіа, у середньому цій темі було присвячено 58,5% від загальної кількості матеріалів [140].

Утім, висвітлюючи проблематику поширення коронавірусної інфекції, медіа нерідко припускалися порушення журналістської етики, чим сприяли поширенню неперевіреної та неправдивої інформації, панічних настроїв, збільшенню соціальної напруги. А неправдиві чи маніпулятивні новини про захворювання можуть спричинити паніку в чутливої частини населення і спровокувати негативні наслідки. Саме тому в сучасних умовах актуальність журналістської етики постає особливо гостро.

За період від початку появи перших повідомлень про коронавірус різними організаціями було здійснено ряд моніторингових досліджень, які дозволили виокремити типові проблемні аспекти висвітлення COVID-19 в українському медіадискурсі, які можна угрупувати наступним чином:

1. Поширення недостовірної інформації.
2. Розпалювання ненависті і стигматизація хворих на COVID-19.
3. Публікація матеріалів з ознаками замовності.

4. Порушення приватності.

Розглянемо названі типові помилки на прикладах з українських ЗМІ.

1. Поширення недостовірної інформації.

Стаття 6 Етичного кодексу українського журналіста [48] говорить про те, що повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста, а ЗМІ повинні перевіряти автентичність усіх повідомлень, відео- та аудіоматеріалів, отриманих від різних джерел.

Дотримання цього правила є критично важливим під час пандемії, коли населення є вразливим до різноманітних конспірологічних теорій і фейків, які, зрештою, можуть призвести до неусвідомлених рішень і небезпечної поведінки, що може сприяти більш швидкому розповсюдженню панічних настроїв і хвороби. Висвітлюючи COVID-19, українські ЗМІ у ряді випадків вдавалися до поширення неперевіреної та/або недостовірної інформації, часто із посиланням на сумнівні джерела.

Так, в середині березня деякі ЗМІ (наприклад, онлайн-видання *Zaxid.Net*, *Знай.Уа*) із посиланням на «власні джерела» або на соціальні мережі повідомили [61; 102], що на засіданні РНБО буде введено надзвичайний стан по всій Україні у зв'язку з поширенням коронавірусу. Проте надзвичайний стан, який вводиться згідно із законом «Про правовий режим надзвичайного стану», в країні запроваджено так і не було. Натомість було введено режим карантину (відповідно до законів «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення») та, у деяких регіонах, де інфекція стрімко поширювалася, – режим надзвичайної ситуації (відповідно до Кодексу цивільного захисту України) [26]. Загалом можна сказати, що в цій ситуації ЗМІ не надавали достатньо ґрунтовних роз'яснень щодо правової основи запроваджених обмежень та не приділили досить уваги діям влади з точки зору їх пропорційності, а також плутали [123] надзвичайний стан та надзвичайну ситуацію.

Утім, якщо підготовку і поширення подібної недостовірної інформації можна пояснити недостатнім рівнем правової обізнаності журналістів та їх невмінням працювати із законодавчою базою, то значно більше занепокоєння викликає значна кількість фейків, пов'язаних із особливостями нового вірусу, розповсюдженням COVID-19 та реакцією влади на інфекцію, які поширювалися в українському медіапросторі.

Так, ряд медіаорганізацій та медіапроектів, серед яких StopFake, Інститут масової інформації, «По той бік пандемії» зафіксували ряд недостовірних наративів щодо коронавірусу, які тиражувалися в українських ЗМІ і соцмережах.

Наприклад, 21 березня 2020 року інтернет-видання «Страна.Уа» повідомило [29] про те, що в Києві під час карантину транспорт і документи будуть перевіряти ультраправі. Так сайт охарактеризував представників громадської організації «Муніципальна варта», серед членів якої були ветерани АТО, які допомагали в забезпеченні правопорядку в Києві. Насправді ж міський голова Києва Віталій Кличко заявив, що під час карантину в громадському транспорті будуть присутніми не менше ніж два працівники Національної поліції і один представник «Муніципальної варти».

На початку квітня низка українських ЗМІ поширили недостовірну інформацію про те, що в одній із областей Західної України померла пенсіонерка через призначений їй штраф у розмірі 17 тисяч гривень за порушення правил карантину. Ресурси «Ua-reporter», «Шокуючі факти», «Вголос», «Надзвичайні новини» опублікували [125] цей фейк із посиланням на «Закарпатські оголошення».

7 квітня низка українських ЗМІ (в т.ч. «Українська правда», «РБК-Україна», «Гордон») поширили слова [130] очільника Дніпропетровської обласної ради Святослава Олійника, який заявив, що спалах коронавірусної інфекції в Дніпропетровській області почався через збори баптистів у Першотравенську. Після розповсюдження зазначеної інформації Всеукраїнський союз церков євангельських християн-баптистів заперечив її,

заявивши, що у цьому населеному пункті узагалі немає баптистської громади. Пізніше Дніпропетровська обласна рада також спростувала заяву про причетність баптистів до спалаху в Першотравенську.

Аналогічно джерелами фейкових новин ставали і посадовці Херсонської області. Наприклад, міський голова м.Олешки Дмитро Воронов 9 квітня повідомив [81] про те, що у вихідні в місті не працюватимуть магазини і закликав містян застатися продуктами, що, зрозуміло, призвело до паніки. Пізніше він повідомив, що помилявся і магазини працюватимуть, але мешканці міста ще кілька днів стояли в чергах до продуктових крамниць [135].

27 квітня телеканал «1+1» у проєкті «Секретні матеріали» презентував (станом на 01.12.2020 контент видалений телеканалом) «сенсаційне розслідування» про те, що в Україні «секретно» працюють біологічні лабораторії США, які нібито можуть бути причетними до розробки «бактеріологічної зброї» та «спалахів підозрілих хвороб». Перед цим 15 квітня на сайті партії «Опозиційна платформа – За життя» (ОПЗЖ) з'явилося звернення [70] Віктора Медведчука до президента і керівників МОЗ, СБУ і прем'єр-міністра, в якому стверджувалося, що в Україні «діють 15 військових біолабораторій». Цю заяву опублікували підконтрольні Медведчуку ресурси «ZIK», «112.ua»¹³, а також інтернет-видання «Страна.Уа»¹⁴. «У таємних біологічних лабораторіях вчені проводять дослідження над вірусами, з яких потім назовні виривається хвороба. І це не сценарій до фільму жахів», – йшлося у підводці до «розслідування» «1+1».

Насправді ж програма боротьби з біологічною загрозою Міністерства оборони США разом з українським урядом вже два десятиліття працює в Україні над забезпеченням безпечного зберігання збудників хвороб. Угоду про заснування Науково-технічного центру в Україні було підписано Канадою, Швецією, Україною і США 25 жовтня 1993 року; до неї приєдналися Азербайджан, Європейський Союз, Грузія, Молдова і Узбекистан. Всі дані про місію міжнародного наукового співробітництва представлені у відкритому доступі, а інформація про науково-технічні лабораторії не «засекречена», як

стверджує «1+1», а знаходиться в широкому доступі, включаючи адреси «секретних» лабораторій. Фактчекінговий проєкт StopFake підготував детальний аналіз [108] недостовірної і маніпулятивної інформації, яку подав телеканал «1+1». Загалом дослідження Інституту масової інформації виявило 66 матеріалів у межах цієї інформаційної кампанії, які були опубліковані в онлайн-медіа протягом 14 квітня – 20 травня. Ці матеріали розміщувалися на п'яти сайтах: «112.ua», «News One», «ЗІК», «Страна» та УНІАН [103].

Також в українських медіа і соцмережах поширювалася недостовірна інформація про те, що коронавірус – це «фейкова пандемія, роздута ВООЗ» [2], COVID-19 позбавляє чоловіків репродуктивної функції [111], люди з певною групою крові більше ризикують захворіти на COVID-19 [90; 71; 72; 129], дихання гарячою водяною парою [127], алкоголь [124; 62] та гарячі напої [126] вбивають коронавірус, промивання носа сольовим розчином допомагає захиститись від коронавірусу [5], міста дезінфікуватимуть з вертольотів [37], вежі 5G шкодять здоров'ю і сприяють поширенню коронавірусу [131], Білл Гейтс через масову вакцинацію хоче скоротити людську популяцію [Фейки та маніпуляції навколо Білла Гейтса / По той бік пандемії, 01.12.2020 <https://coronafakes.com/fake/feyku-ta-manipuliatsii-navkolobilla-heytsa/>; Фейки про Білла Гейтса / По той бік пандемії, 01.12.2020 <https://coronafakes.com/fake/feyku-pro-billa-heytsa/>.], є певні продукти, які треба їсти, щоб не захворіти на коронавірус [141], препарат «Декасан» ефективний для профілактики COVID-19 [121], коронавірус можна лікувати банками [97; 98], на Львівщині діятиме комендантська година [112] або непідтверджена науково інформація, що кішки переносять коронавірус і здатні заразити людину (через що, зокрема, з'явилися випадки, коли здорових і безпечних домашніх тварин викидали на вулицю (за відсутності притулків для тварин) або присипляли [128]). Крім того, було опубліковано ряд недостовірних матеріалів про інфікування на COVID-19 різних осіб, у яких потім тестування не підтверджувало виявленого вірусу. Проєкт «По той бік пандемії» також

опублікував список [7] із 25 сайтів, які масово поширювали фейки про COVID-19.

Розповсюдження подібних фейків в умовах епідемії є особливо небезпечним, оскільки може нести пряму загрозу життю людей і підштовхувати їх до нераціональних дій, вести до психічних розладів чи створювати оманливе відчуття гіперзагрози або – навпаки – захищеності від інфекції після застосування неперевіраних і неефективних методів. Наприклад, дихання гарячою водяною парою чи вживання гарячих напоїв як метод не лише не дієвий проти COVID-19, а й може призвести до термічних опіків. Тоді як промивання носа сольовим розчином чи вживання в їжу певних продуктів, хоча й не несе прямої загрози здоров'ю людини, однак може створювати хибне відчуття захищеності й нехтування засобами захисту у осіб, які вдаються до подібних методів профілактики і лікування після того, як вони це прочитали у ЗМІ.

2. Розпалювання ненависті і стигматизація хворих на COVID-19.

Стаття 15 Кодексу журналістської етики говорить про те, що ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання, а вказувати на відповідні ознаки особи (групи людей) слід лише у випадках, коли ця інформація є неодмінною складовою матеріалу. Утім, ряд ЗМІ у своїх матеріалах не дотримувалися цього правила та транслювали мову ворожнечі стосовно вразливих груп, що часто також включало в себе поширення недостовірної інформації.

Хворі на COVID-19

20 лютого 2020 року, на початку епідемії в Україні, в смт. Нові Санжари Полтавської області відбулися акції протесту проти евакуації громадян, що перебували на карантині в китайському місті Ухань у зв'язку зі спалахом коронавірусу SARS-CoV-2. Ця подія спричинила значний суспільний резонанс, а протести переросли в сутички з правоохоронцями.

Значну роль у каталізації напруги та стигматизації осіб, які хворіли на COVID-19 або мали підозру на інфікування коронавірусом, за оцінками [4] Інституту масової інформації, відіграли мас-медіа, які у матеріалах про захворювання використовували емоційно забарвлену лексику, а іноді відверто залякували аудиторію. Так, наприклад, деякі новини у ЗМІ, де йшлося про COVID-19, починалися словами «смертельний вірус», акцентувалося на відсутності лікування та безвиході. Наприклад, сайт «Знай.Уа» розмістив новину під заголовком «Смертельный вирус крепко зажал в тиски всю страну: что известно о “проделках” убийцы» [109], а у самій новині використали інфографіку, де зазначено, що на той момент ішлося лише про 4 осіб, померлих внаслідок цієї інфекції. Також ЗМІ акцентували увагу на швидкості поширення інфекції та кількості людей, що захворіли, писали, що вірус «распространяется со скоростью света, количество погибших растет ежеминутно». В інших випадках, навіть якщо матеріал був нейтральний, то заголовок міг спровокувати чи посилити паніку в населення: «Мільйони больных за лечені місяці: як нові віруси поширюються планетою та чи можна їм протидіяти» [76].

Окремі ЗМІ та початку епідемії стигматизували китайців та використовували проти них елементи мови ворожнечі, акцентуючи на регіоні походження нового вірусу: «Китай разносит по всему миру смертельный вирус, грядет восточный ветер: к чему готовится украинцам» [60]. Журналіст ТСН у ввічливості з Нових Санжарів відзначив: «Сюди везуть 27 іноземців, хочу заспокоїти: це не китайці». Утім після того, як новими осередками поширення COVID-19 стали країни ЄС і США, стигматизація китайського населення зупинилася.

ЛГБТ

Ще одним викликом для дотримання професійних журналістських стандартів стало висвітлення проблематики різноманітних груп, традиційно вразливих до дискримінації, у контексті розповсюдження COVID-19 (бездомні люди, роми, ЛГБТ-спільнота).

Наприклад, 22 березня 2020 року українські медіа поширили новину, зроблену на основі інтерв'ю експатріарха Української Православної Церкви Київського патріархату Філарета «4 каналу»⁵⁵, в якому він зазначив, що пандемія коронавірусу виникла та поширюється «через одностатеві шлюби». Крім того, тиражувався заклик Філарета брати участь у причастях в культових спорудах на час карантину. Проблемою більшості ЗМІ, які зробили новини із посиланням на це інтерв'ю (зокрема, «Української правди», «Львівського порталу», «Кореспондента», «Лівого берега», «Еспресо», «ТСН», «НВ», «Гордона», «Високого замку», «ЗІКу», «Фокусу» та інших), стало те, що поширення дискримінаційних та антинаукових тверджень Філарета було подано без додаткових коментарів фахівців та пояснень, чому ця інформація є недостовірною та стигматизуючою.

Реагуючи на цей інцидент, Комісія із журналістської етики зазначила [50], що в даному випадку медіа порушили ст. 6, 10 і 15 Кодексу журналістської етики, зокрема, подали новини без дотримання балансу, додаткових пояснень, коментарів експертів чи лікарів, вживали некоректну термінологію (зокрема, «гомосексуалізм», замість «гомосексуальність»), а також без будь-яких коментарів самих представників ЛГБТ-спільноти чи правозахисників ретранслювали дискримінаційні висловлювання Філарета, які можуть спричинити сплеск гомофобії та злочинів на ґрунті ненависті.

У КЖЕ додали, що журналісти повинні розуміти, що слова, сказані публічною людиною, яка користується довірою широкого кола людей, можуть часто сприйматися «на віру», без додаткової перевірки чи аналізу, а також що ЗМІ не повинні оцінювати суб'єктивно, що видається смішним, неправдивим або «й так зрозумілим» суспільству, а натомість вони мають дати вичерпну інформацію, щоб читач чи глядач зміг прийняти своє власне поінформоване рішення про описувану подію чи твердження. «Під час висвітлення тематики, яка стосується вразливих до дискримінації груп, пам'ятати, що ЗМІ впливають на суспільство, і від кута подачі новин, у тому числі, залежить поширення злочинів на ґрунті ненависті», – вважає Комісія з журналістської етики.

Після цього активісти Правозахисного центру «Наш світ» від імені ЛГБТ-українців звернулися [66] до патріарха Філарета з відкритим листом, де акцентували на антинауковості, безвідповідальності й провокаційності його тверджень, а ЛГБТ-організація «Інсайт» подала позов [65] до Шевченківського райсуду Києва про визнання дискримінаційним та недостовірним висловлювання Філарета. Крім того, Уповноважена Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова закликала [42] публічних осіб, ЗМІ та громадян уникати дискримінаційних висловлювань.

Бездомні люди

Із запровадженням в Україні карантину у зв'язку з поширенням COVID-19 в особливо вразливому стані опинилися бездомні люди, яким стало важче знаходити їжу через зупинку громадського транспорту і роботи закладів громадського харчування. Сюди можна додати ослаблений стан здоров'я і підвищену вразливість до інфекції, втрату доступу до води та громадських вбиралень, які закрилися, а також прояви насильства, від яких традиційно потерпають безхатченки.

У зв'язку із такими обставинами, волонтерські організації, які допомагають бездомним людям, закликали населення надавати їм допомогу під час пандемії [24]. У відповідь на це директор департаменту соціальної політики Київської міської державної адміністрації Руслан Світлий заявив [105], що громадські організації «загодовують» безхатченків під час карантину, а «вони повинні відчувати нужду». При цьому чиновник зазначив, що громадських активістів та небайдужих громадян, які допомагають бездомним під час карантину, можуть притягнути до адміністративної відповідальності, адже уряд заборонив будь-які скупчення людей.

Хоча більшість ЗМІ, які транслювали ці дискримінаційні висловлювання київського чиновника [115; 116] (зокрема, «Заборона», «Українська правда», «Хмарочос»), додали також позицію волонтерських організацій, які допомагають бездомним («Допоможи бездомному», «Спільнота святого Егідія»), деякі ЗМІ усе ж не дали жодних балансуючих коментарів, пояснень

(наприклад, «Цензор.Net», «Новое время») [45; 3], чим сприяли розповсюдженню мови ворожнечі стосовно безпритульних осіб.

Роми

21-22 квітня ряд ЗМІ поширили висловлювання міського голови Івано-Франківська Руслана Марцінків, який доручив правоохоронцям вивезти ромів з міста до Закарпатської області, а тих, хто їхати відмовляється, рекомендував «пакувати» в автобус. Пізніше Марцінків пояснив [73], що роми «приставали до людей, вимагали кошти, були без масок, без рукавиць, більше того, проживали у сквері напроти нашого вокзалу».

Більшість ЗМІ, які подали новину про ромофобські заклики Руслана Марцінків, цитували мову ворожнечі без будь-якого коментаря з боку представників ромських організацій чи правозахисників. З огляду на це Комісія з журналістської етики знову нагадала [92], що цитування мови ненависті без балансу чи пояснень, чому подібні заклики є неприпустимими, – це порушення журналістської етики.

Після цього інциденту Коаліція ромських неурядових громадських організацій України заявила [95], що такі висловлювання можуть спричинити розпалювання міжнаціональної ворожнечі, а також порушують законодавство та закликала органи влади вжити негайних заходів щодо запобігання антиромським настроям та подіям у регіонах України. За фактом висловлювання міського голови Івано-Франківська Руслана Марцінків, який розпорядився вивозити ромів на Закарпаття, поліція розпочала кримінальне провадження [56] за ст. 161 Кримінального кодексу України – порушення рівноправності громадян, а також відреагувала [46] Уповноважена Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова.

Ще один ромофобський матеріал на тлі епідемії COVID-19 в Україні був опублікований у вінницькому виданні «33-й. Новини» – йдеться про колонку [54] головного редактора із заголовком «Закарпатські цигани тонами згодовували свиням вінницькі паски».

З огляду на це важливо, щоб журналісти пам'ятали, що розповсюдження інформації, яка містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення, є порушенням журналістської етики. Також недопустимим є цитування мови ворожнечі без додаткового коментаря чи пояснення, чому вказані висловлювання є дискримінаційними та / або антинауковими. Це особливо важливо в непростий час для України й світу, коли поширення фейків та дезінформації може призвести до зростання рівня агресії в суспільстві, а брак повної та об'єктивної інформації веде до поширення конспіративних та антинаукових тверджень і породжує у частини аудиторії бажання шукати «винуватців» замість шляхів розв'язання проблеми.

3. Публікація матеріалів з ознаками замовності.

Ст. 17 Кодексу журналістської етики засуджує незаконне отримання журналістом матеріальної винагороди чи будь-яких пільг за виконаний чи невиконаний журналістський матеріал є несумісним із званням журналіста. Утім ряд журналістських матеріалів, які стосувалися COVID-19, мали ознаки замовності, зокрема, окремий наголос у них робився на ролі представників влади, політичних партій та близьких до влади представників бізнесу у наданні благодійної допомоги медикам чи потерпілим категоріям населення.

Інститут масової інформації провів моніторинг [41] 22 національних онлайн-медіа на предмет публікації новин про благодійну допомогу, пов'язану з епідемією коронавірусу, за період 30 березня – 1 квітня 2020 року. Загалом моніторинг виявив 39 новин з ознаками замовності на 15 сайтах на користь 9 політиків (найбільше на сайтах 112.ua та «Обозреватель» – по 6 матеріалів, на сайті prtm.ua і телеканалу «Прямий» – по 5 матеріалів). Переважно новини про політиків-благодійників виходили на тих медіа, власниками яких є вони самі (зокрема, йдеться про Петра Порошенка, Віктора Медведчука та Ріната Ахметова). Щодо останнього зафіксовано, що сайт «Сьогодні», окрім новин про медичну допомогу структур Ахметова, традиційно розміщував матеріали про діяльність його благодійного фонду на Донбасі.

112.ua публікував матеріали [25; 28; 57] про діяльність фонду дружини Віктора Медведчука Оксани Марченко та його однопартійців (наприклад, Наталії Королевської, Іллі Киви). Аналогічно сайти zik.ua та 112.ua повідомляли про те, як представники партії Віктора Медведчука «Опозиційна платформа – За життя» роздавали медичні маски.

Сайт Прямого каналу опублікував 5 новин [32; 43; 40; 83; 80] про благодійність партії «Європейська солідарність» Петра Порошенка та як однопартійці Порошенка роздавали харчові набори в Сумах, Чернігові, Одесі, на Черкащині та Вінниччині. І одразу п'ять сайтів (5 канал, Інтерфакс Україна, РБК Україна, «Обозреватель», «Букви») розмістили ідентичну новину, що фонд Петра Порошенка закупив 70 тисяч захисних костюмів для лікарів, 800 тисяч масок та апарати ШВЛ.

Рух «Чесно» [104] також зафіксував ряд матеріалів із ознаками замовності, причому вони стосувалися як представників влади, так і багатьох опозиційних фракцій, наприклад, сюжет [9] телеканалу «НТК», де видно, що маски привезли до лікарні у брендированих пакетах фонду з ім'ям народного депутата Андрія Іванчука, обраного у мажоритарному окрузі в Івано-Франківській області; прямий ефір [6] телеканалу ZIK про те, як народний депутат від ОПЗЖ Ілля Кива передавав медичні маски до лікарні на Полтавщині; 19-хвилинний сюжет на каналі «Перший кабельний» [82] про те, як нардеп Віктор Медведчук із дружиною Оксаною Марченко витратили 3 мільйони гривень для «закупівлі найнеобхіднішого»; сюжет [59] телеканалу «112 Україна» про те, як депутат від ОПЗЖ Олександр Качний передавав до лікарні м. Ірпіня засоби захисту; новина [30] УНІАН про те, як на Волині благодійний фонд нардепа-самовисуванця Ігоря Палиці «Тільки разом» безкоштовно роздає продуктові набори; новина [86] сайту «Львівський портал» про те, як народні депутати від «Європейської солідарності» Олег Синютка і Микола Княжицький передали львівській лікарні апарат ШВЛ; новини [27; 117] «РБК-Україна» та «Апостроф» про те, як партійні організації

ВО «Батьківщина» у Львівській, Запорізькій, Тернопільській і Миколаївській областях роздавали маски.

Матеріали з ознаками замовності на тему COVID-19 нерідко публікувалися місцевими ЗМІ, де були представлені в основному представники місцевої влади, бізнесу та депутати-мажоритарники. Загалом же, за даними дослідження [8] Інституту масової інформації, яке було проведено в 10 регіонах України у квітні 2020 року, 4% новин регіональних медіа про коронавірус містили ознаки замовності. За даними моніторингу, найбільше компліментарних матеріалів про COVID-19 були опубліковані на користь бізнесменів (40% загальної кількості новин з ознаками замовності), регіональних (21%) та загальноукраїнських політиків (20% новин про коронавірус із ознаками замовності) та представників обласної та місцевої влади (11%). Найбільше новин про коронавірус із ознаками замовності серед проаналізованих регіонів зафіксовано в ЗМІ Черкаського (9% загальної кількості новин про коронавірус у регіоні), Дніпровського (6%) і Харківського (5,6%) регіонів.

Зокрема, за даними ІМІ [84], на черкаському сайті «Прочерк» була опублікована новина [85; 79] про те, що народний депутат Антон Яценко надав допомогу лікарні; в іншій новині, де йдеться про допомогу лікарні, фігурує Олександр Скічко – народний депутат від 197-го округу, де ця лікарня розташована. А на сайтах Zmi.sk.ua та «Вичерпно» з'явилися ідентичні публікації з ознаками замовності про допомогу лікарням засобами захисту та продуктами, де фігурує депутат міської ради Артур Акопян. У кількох подібних одна до одної публікаціях з ознаками джинси (на сайтах «Прочерк», «Вичерпно» та Zmi.sk.ua) про розвезення гарячих обідів малозабезпеченим поруч з іншими підприємцями фігурує депутат міської ради Юрій Тренкін [118; 136; 119].

У Донецькій області матеріали із ознаками замовності публікувало видання «Маріуполь.Сіті», в основному, на користь корпорації Ріната Ахметова «Метінвест»: ІМІ зафіксував [«Вісники коронавірусу»: хто доносить

інформацію в Донецькій області? / ІМІ, 01.12.2020 <https://imi.org.ua/blogs/visnyky-koronavirusu-htodonosyt-informatsiyu-u-donetskij-oblasti-i32834>.] 6 таких матеріалів за період із 6 до 10 квітня 2020 року включно [74]. Також на цьому сайті зафіксовані компліментарні матеріали з ознаками замовності, в яких фігурував бізнесмен і народний депутат Вадим Новинський [31].

Харківські медіа АТН, «Город X» і Status Quo публікували [33; 134; 133] ряд матеріалів із ознаками замовності на користь бізнесмена Олександра Ярославського та міського голови Харкова Геннадія Кернеса. У херсонських ЗМІ зафіксовано ряд матеріалів з ознаками замовності на користь регіональних політиків, зокрема, помічника народного депутата Павла Павліша Романа Завгороднього (про купівлю засобів захисту) та депутата Херсонської міської ради Єгора Устинова (про вдячність медикам міста) [89; Херсонцы благодарят медиков, 01.12.2020 <https://khersonci.com.ua/public/43643-hersoncy-blagodaryat-medikov.html>.].

Сайт «Волинські новини» розповсюджував матеріали на користь народного депутата Ігоря Палиці і його Благодійного фонду «Тільки разом!», зокрема, про роздавання продуктових наборів мешканцям Луцька [47], а також про участь у благодійних акціях народної депутатки Ірини [38; 58] публікували компліментарні матеріали з ознаками замовності про те, як волинська організація партії «Європейська Солідарність» роздавала продукти.

Зазначені приклади охоплюють лише невелику частину журналістських матеріалів із ознаками замовності, які були оприлюднені національними та регіональними ЗМІ в контексті COVID-19 і викликають занепокоєння щодо масового порушення журналістських стандартів на фоні пандемії, яка ще більше загострила питання «джинси» на відсутності редакційної та фінансової незалежності ЗМІ.

4. Порушення приватності.

У контексті розповсюдження COVID-19 перед ЗМІ постало питання щодо розповсюдження персональних даних та межі між приватністю людей,

які мали коронавірусну інфекцію SARS-CoV-2, та колективним громадським здоров'ям і запитом на інформацію щодо можливих джерел розповсюдження коронавірусу.

Стаття 3 Кодексу журналістської етики говорить про те, що журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини. Порушення недоторканності приватного життя людини можливе лише за її згодою або повинне бути обґрунтоване в інший спосіб, а невмотивоване розголошення інформації про стан здоров'я суперечить і журналістським стандартам та засадам професійної етики.

У таких випадках журналіст має знаходити баланс між правом суспільства на інформацію та потенційною шкодою, якої може завдати ця інформація, наприклад, якщо інтереси суспільства переважають над правом на невтручання у приватне життя. «Прикладами інтересів суспільства можуть бути виявлення або розкриття злочину, захист здоров'я та безпеки населення, розкриття помилкових заяв, зроблених окремими особами або організаціями, або виявлення некомпетентності, що впливає на суспільство», – йдеться в Кодексі мовлення британського регулятора Офком [137].

Юристи Інституту масової інформації нагадують [67], що інформація про здоров'я людини є конфіденційною, що гарантує закон «Про інформацію» (частина 2 статті 11) та Цивільний кодекс (стаття 286), а людина має право сама визначати, чи розповідати публіці про свої захворювання. З цього випливає, що повідомляти про хворих на COVID-19, називаючи їхні імена, прізвища, адреси та інші особисті дані журналісти можуть лише з прямої та однозначної особистої згоди людини, про яку йдеться. Те ж саме стосується публікації даних осіб, у яких є підозра на коронавірус, або оприлюднення персональних даних людей, у яких не підтвердилась підозра на COVID-19.

Розголошення цієї інформації без дозволу несе загрозу подальшої стигматизації та навіть фізичної розправи. Наприклад, 3 березня 2020 року в Чернівцях місцеві жителі влаштували пікетування будинку першого хворого на коронавірус після того, як дізналися із соцмереж та місцевих ЗМІ його

домашню адресу разом з інформацією про те, що дружина хворого залишається на самоізоляції вдома. Вище також описано інцидент у Нових Санжарах, де учасники заворушень кидали каміння в автобуси з українцями, евакуйованими з Уханя. Прикметно, що в обох випадках агресія була спрямована проти людей, у яких згодом коронавірус не підтвердився.

Крім того, медіа розповсюджували інформацію про відомих людей (нардепів, бізнесменів, політиків), у яких підозрюють або діагностували COVID-19. Деякі із цих повідомлень базувалися на недостовірній та неперевіреній інформації, яка згодом була спростована.

«Варто пам'ятати, що предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо», – нагадує [67] Алі Сафаров, юрист Інституту масової інформації. І хоча публічні особи мають вужчі права на захист свого приватного життя, порівняно з приватними, журналіст повинен мати справді вагомі підстави для того, щоб розголошувати стан здоров'я публічної особи у контексті, пов'язаному з COVID-19. Тільки у разі якщо редакція або журналіст має підстави вважати, що хвороба державного діяча або чиновника загрожує державному суверенітету або стабільності в країні, – медіа може поширити перевірену інформацію про стан здоров'я цієї особи. Звісно, це не стосується випадків, коли публічна особа сама повідомляє про свій COVID-статус.

Ще однією дискусійною темою в контексті приватності стала публікація переліку адрес (номерів будинків київських вулиць) [39] 8 квітня 2020 року онлайн-виданням Vesti.ua під заголовком «Где в Киеве зафиксирован Covid-19. Вести публикуют улицы и номера домов». З посиланням на Vesti.ua цей матеріал поширила низка онлайн-видань та телеграм-каналів. Редакція заявила, що отримала цей список у медичних колах, а в СБУ повідомили, що

оприлюднений список адрес – це «черговий фейк» [106]. Публікацію адрес редакція пояснила суспільним інтересом і бажанням поінформувати та забезпечити аудиторію [122], однак таке твердження є сумнівним. Оприлюднення подібних даних може створювати помилкове відчуття захищеності і давати помилковий посил для решти киян щодо того, що якщо вони будуть уникати цих адрес, їх шанси не заразитися підвищуються. Крім того, більшість людей, згідно зі статистикою, інфікуються коронавірусом дома від членів родини або під час відвідин лікарень, а також зараження відбувається в місцях скупчення людей (в магазинах, транспорті, в парках).

Подібні випадки сталися також в інших містах, однак первинним джерелом розповсюдження інформації у них стали уже не ЗМІ, а місцеві органи влади. Так, у Дніпрі [114] на близько 150 будинках, в яких жили госпіталізовані з підозрою на коронавірусну інфекцію, з'явилися відповідні оголошення. Житомирська ОДА створила онлайн-карту, де оприлюднювала списки вулиць і провулків у містах області, де зафіксували COVID-19. Списки вулиць і посилання на карту поширив у Facebook і відділ охорони здоров'я виконкому Коростенської міської ради.

Хоча самі по собі публікація номерів будинків чи назв вулиць у більшості випадків не є персональними даними і не дозволяє точно ідентифікувати хворих чи осіб, щодо яких є підозра в інфікуванні COVID-19, все ж до оприлюднення такої інформації треба ставитися обережно. Важливо уникнути стигматизації, дискримінації та переслідування людей, яких перевіряють, лікують або вже вилікували від коронавірусу.

Інститутом масової інформації було розроблено рекомендації, як варто висвітлювати спалахи хвороб у медіа (Додаток 1) [139]:

1. Завжди перевіряйте інформацію про спалахи хвороб в офіційних джерел. Зателефонуйте в МОЗ чи інші офіційні структури, що можуть аргументовано підтвердити чи спростувати інформацію про хворобу.

2. Не використовуйте узагальнень на кшталт «як вважають лікарі», а точно ідентифікуйте, кому належить та чи інша думка.
3. Беріть коментарі лише в лікарів тих спеціальностей, які безпосередньо працюють із цим захворюванням.
4. Чітко вказуйте, чи є підтверджений випадок захворювання, чи лише підозра на цю хворобу.
5. Вказуйте в матеріалі шляхи передання збудника і розповідайте про заходи профілактики (про це варто поцікавитись у МОЗ та відповідних експертів).
6. Не використовуйте емоційно-забарвлених епітетів у матеріалах про захворювання. Наприклад, «невиліковний», «смертельний».
7. Будьте максимально точними і не використовуйте узагальнень.
8. Можна вказати країну, з якої походить інфекція, проте не варто щоразу наголошувати, що саме громадяни цієї країни є джерелом захворювання. Здебільшого хвороби інтернаціональні.
9. Не використовуйте зображень реальних людей у новинах про спалахи хвороб.
10. Не варто публікувати поради щодо лікування хвороб, оскільки це стимулює людей до самолікування, що може бути небезпечним. Краще рекомендувати звертатися до лікарів.

Міністерство охорони здоров'я рекомендувало для засобів масової інформації використовувати коректну лексику під час висвітлення теми коронавірусу:

Таблиця 2.1.

Так	Ні
Людина з діагностованою інфекцією	Заражений
Людина з діагностованою інфекцією	Інфікований
Захворіти на COVID-19	Захворіти на коронавірус
Вірус SARS-CoV-2	Вірус COVID-19

Кількість діагностованих випадків захворювання	Кількість інфікованих
Відбулося передання інфекції	Інфікувався
Вірусу не виявлено	Вірусу немає
Пандемія на Буковині / в Києві / в Україні	Епідемія / поширення інфекції («пандемія» стосується лише світу в цілому)

Окрім цього, Інститутом масової інформації було створено сайт із рекомендаціями для журналістів щодо висвітлення тематики, пов'язаної із Covid-19 [23].

Зміст сайту складається з трьох великих розділів:

1. Як писати про епідемії. Поради журналістам

- Як висвітлювати спалахи хвороб
- Рекомендації для медіа щодо зниження емоційності новин
- Рекомендації щодо покращення комунікації навколо ситуації з коронавірусом
- Що таке конструктивна журналістика і чому вона необхідна в складні моменти
- Сторітелінг, робота з експертами, фактчекінг
- Як медіа працювати у час коронавірусу. MDF Handbook
- 10 порад журналістам, які висвітлюють ситуацію з COVID-19
- Як ньюзруми інформують читачів про COVID-19? Деякі приклади з усього світу
- Поради щодо безпеки від СРІ: висвітлення інформації щодо спалаху коронавірусу
- Як правильно висвітлювати ситуацію, пов'язану зі спалахом COVID-19
- Поради: Висвітлюємо ситуацію щодо коронавірусом ефективно та не поширюємо неправдиву інформацію

- Ви створюєте матеріал про коронавірус: що варто врахувати і як не дезінформувати
- Як писати конструктивно
- Як журналістам робити матеріали про смерті
- Як онлайн-медіа висвітлюють медичні препарати проти COVID-19
- COVID-19 спустошує місцеві ЗМІ. Ось як рекламодавці можуть врятувати галузь
- Як писати про коронавірус: детальні поради для журналістів
- 69% «карантинних» новин в регіональних медіа стосуються виходу із карантину: дослідження ІМІ
- 10 коронавірусних канцеляризмів, які варто припинити вживати негайно
- Як коронавірус вплинув на локальну журналістику та інші результати Digital News Report
- Конструктивна журналістика vs падіння довіри до медіа
- ВООЗ змінила офіційну хронологію виявлення коронавірусу
- Подорожі під час пандемії: куди можна їхати, де шукати інформацію та як підготуватися
- Як журналістика рішень може допомогти нам віднайти надію під час коронакризи
- У незалежних регіональних ЗМІ зріс трафік за час пандемії – дослідження MDF
- В Україні запустили платформу з базою вчених та лікарів, у яких ЗМІ можуть запитати і про COVID-19
- Поширення неправдивої інформації про COVID-19 стало причиною смертей - дослідження
- Вірусні новини. Як медіа формували наше уявлення про ситуацію з COVID-19

2. Як захистити себе від інфекції

- Як журналістам уникнути зараження коронавірусом
- Як споживати інформацію, щоб уникнути паніки (Інфографіка)
- Великодні поради з безпеки для журналістів, що працюють “у полі”
- Тривога як фоновий шум: як медійникам впоратися зі страхами за часів пандемії
- Поради. Як журналістам адаптуватися до роботи в умовах пандемії COVID-19
- Як медійникам упоратися зі звільненням під час карантину: рекомендації психолога
- Безсоння, переїдання, алкоголь: як медійникам упоратися зі шкідливими реакціями на стрес
- Нова нормальність. Як медійникам вийти з карантину
- Через карантин вдалося уникнути півмільярда заражень – дослідження
- ВООЗ оновила рекомендації щодо правил носіння маски
- Пів року кризи COVID-19: що вчені дізналися про те, як відбувається зараження вірусом
- Вчені припускають, що у боротьбі з COVID-19 може допомогти відвар жимолості
- Чи зникають антитіла до Covid-19 і що таке тренований імунітет? Нові дані про коронавірус
- Попередження кризи психічного здоров'я у працівників ЗМІ
- Для уникнення нових заражень Covid-19 потрібно серйозно взятися за вентиляцію
- Нове дослідження: хворі на COVID-19 є заразними раніше, ніж вважали
- Вчені вперше довели, що коронавірусом можна інфікуватися повторно
- COVID-19 вплинув на психічне здоров'я мільйонів людей - ВООЗ

- 65% українських журналістів продовжують працювати під час відпустки – дослідження ІМІ
- Імунітет від COVID-19. Хтось його має? І чи можна вже зняти маски?
- Коронавірус мутує, але це не впливає на людей. Для боротьби з ним буде достатньо однієї вакцини — вчені
- Що робити, якщо ви підозрюєте у себе COVID-19: оновлені рекомендації МОЗ
- ПЛР-тести на COVID-19 можуть давати хибний позитивний результат - вчені
- Маски можуть стать додатковим джерелом для формування імунітету від COVID-19 — вчені
- Ковід-19, грип або застуда? Як розпізнати хворобу за першим симптомом - дослідження
- Навіть легка форма КОВІДА може виробити імунітет
- Одним із симптомів коронавірусу є тривала втома — дослідження
- Вчені назвали вітамін, що знижує ризик ускладнень і смерті при COVID-19
- Французькі науковці знайшли молекулу, яка допоможе у боротьбі з COVID-19

3. Юридичні поради для журналістів щодо роботи під час надзвичайних ситуацій

- Лікарська таємниця vs Свобода слова
- Отримання доступу до інформації в особливих умовах
- Закони ВР не вводять надзвичайний стан і не обмежують діяльність журналістів – юридичний аналіз
- Робота журналістів під час надзвичайного стану: можливі обмеження
- Особливі умови в країні не є підставою для утаємничення суспільно важливої інформації

- Права журналістів у разі введення надзвичайного стану
- Для журналістів правила роботи після продовження карантину не змінилися
- Гарантії для журналістів у новому “антикоронавірусному” законі
 - юридичний аналіз
- Забороняти - заборонено! Карантин не є підставою забороняти інформацію про епідемію
- Пересування журналістів громадським транспортом під час карантину не мають обмежуватись – юрист
- Журналісти можуть пересуватися більш ніж по двоє через службову необхідність - правові роз’яснення
- Дозвіл на обробку персональних даних хворих не дозволяє ЗМІ поширювати цю інформацію - юридичне роз’яснення
- Як журналістам не наразитися на правові проблеми під час висвітлення Великодня
- Карантинна боротьба з чутками
- Коронавірус і свобода слова: майже половина держав — членів ООН перешкоджала висвітленню пандемії
- Інформаційні права журналістів
- Трудові права та соціальний захист журналістів

Як бачимо, сайт містить багато корисної інформації як для журналістів, що висвітлюють тему коронавірусу та працюють в умовах епідемії та карантину, так і для пересічних громадян, що хочуть дізнатися реальні факти про хворобу, засоби профілактики чи лікування.

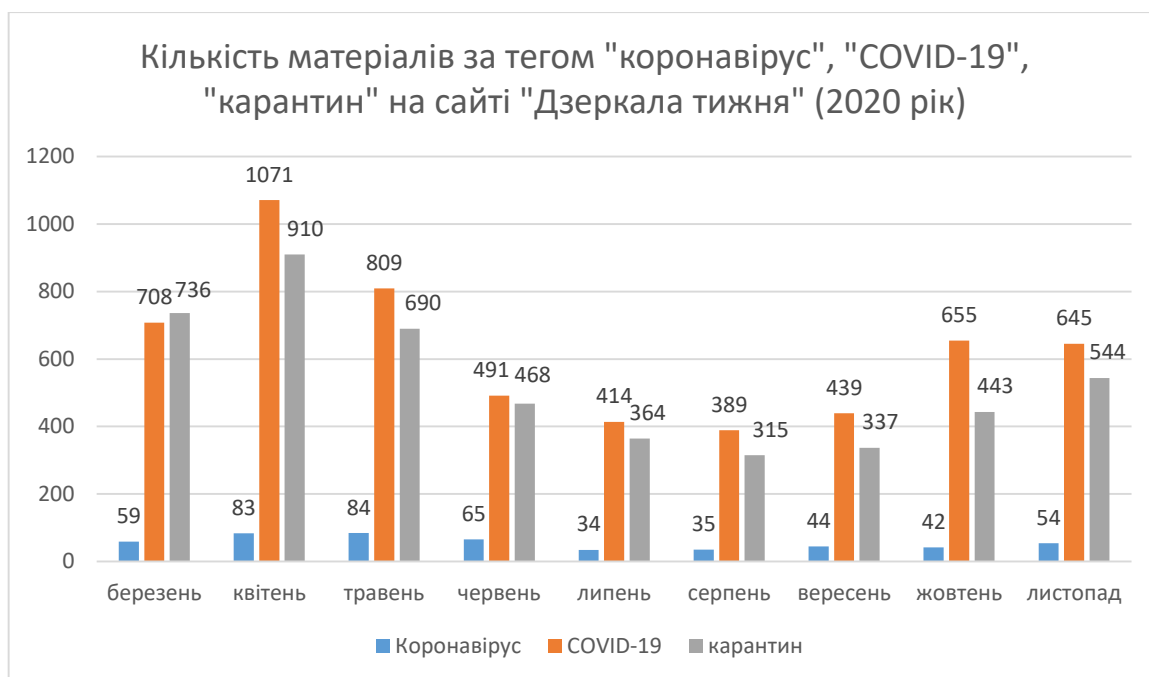
2.2. Порівняльний аналіз матеріалів про коронавірусну інфекцію на предмет дотримання норм та принципів журналістської етики у загальноукраїнських та регіональних ЗМІ

2.2.1. Аналіз матеріалів про коронавірусну інфекцію в інтернет-виданні «Дзеркало тижня»

«Дзеркало тижня» очолює рейтинг ЗМІ за дотриманням професійних стандартів: 96% матеріалів на сайті написані без порушень [1]. Такі результати моніторингового дослідження Інституту масової інформації, що проводився у вересні 2020 року.

Тема коронавірусу посідає значне місце в сучасних українських ЗМІ. На початку пандемії дослідники фіксують до 60% матеріалів про COVID-19 від загального контенту засобів масової інформації. Зокрема на сайті «Дзеркала тижня» за запитом «коронавірус» кількість знайдених матеріалів – 549, за запитом «COVID-19» – 5800, «карантин» – 5719. Окрім цього, на сайті створено дві спецтеми: «Коронавірус у світі» та «Карантин в Україні», присвячені досліджуваній темі.

Кількість матеріалів за тегом «коронавірус», «COVID-19» на сайті «Дзеркала тижня» за місяцями представлена в Діаграмі 1.



Як бачимо з діаграми, пік кількості повідомлень припадає на початок карантину в Україні, поступово зменшується влітку та знову зростає з початком вересня.

Кількість матеріалів, що стосувалися пандемії коронавірусу, порівняно з березнем, знизилася практично вдвічі. Якщо в березні – травні вона становила 58,5%, то вже червні – серпні – 27% матеріалів із загальної кількості новин.

На сайті міститься значна кількість конструктивних матеріалів про COVID-19, сайт продовжує готувати інфографіку з корисними для аудиторії даними й ставити їх до значної частини новин, що стосуються пандемії.

Сайт у новинах часто акцентував увагу на позитивних тенденціях, наприклад повідомляв інформацію про кількість вилікуваних.

Тематика матеріалів присвячених досліджуваній темі, є різноманітною, але в цілому всі матеріали логічно угруповуються за наступними темами:

- 1) міжнародна тематика,
- 2) статистичні дані про ситуацію в Україні,
- 3) тема карантину / послаблення карантинних обмежень,
- 4) соціальні питання,
- 5) матеріали про наукові дослідження,

- б) вплив епідемії на освітні процеси,
- 7) стан справ у медичній галузі.

Найбільше в новинах про COVID-19 висвітлювалася міжнародна тематика: 28% матеріалів стосувалися стану захворювання за кордоном. 18% матеріалів містили статистичні дані про ситуацію в Україні – це статистика щодо захворілих, вилікуваних і померлих загалом та за різними областями країни зокрема.

Активно медіа висвітлювали тему карантину / послаблення карантинних обмежень та виходу з карантину – 17% матеріалів. Соціальні питання порушувались у 12% матеріалів, і це були переважно новини про виплати медикам та дистанційну освіту. 8% стосувалися наукових досліджень та були побудовані на експертному оцінюванні ситуації із захворюванням.

Аналіз заголовків, змісту матеріалів на сайті «Дзеркало тижня» дозволяють зробити наступні висновки щодо дотримання норм журналістської етики та відповідності професійним стандартам:

1) повнота, оперативність, актуальність: кількість матеріалів на сайті та відповідність їх змісту вимогам повноти, актуальності та оперативності може задовольнити потреби читача для формування повного уявлення про стан справ з коронавірусом у світі та в Україні, засоби профілактики та діагностики хвороби, стан справ у різних галузях у період пандемії та ін.;

2) достовірність: кожен факт, що подається у матеріалі, має ідентифіковане та надійне джерело інформації (наприклад, Як країни Європи готуються до Різдва та Нового року на фоні пандемії – *BBC*; За добу в армії виявили 72 випадки захворювання на коронавірус – *Командування Медсил* та ін.);

3) відокремлення фактів від коментарів: усі коментарі власне журналіста чітко відокремлені від фактів та коментарів експертів (наприклад, Локдаун на свята: що кажуть про дати, формат і обмеження <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/lokdaun-na-svjata-shcho-hovorjat-pro-dati-formati-i-obmezhennjakh.html> [68]);

4) періодично в матеріалах присутні фрази типу «за даними ЗМІ», які не можна вважати посиланням на джерело інформації; емоційна лексика типу «Проти епідемічні заходи необхідно посилювати. Звісно, не доходячи до такого *маразму*, як це було навесні, коли заборонялося навіть відвідувати парки» (COVID-19: чи виправданий оптимізм Мінздорів'я? <https://zn.ua/ukr/HEALTH/covid-19-chi-vipravdani-j-optimizm-minzdorov-ja.html> [11]), «Ситуація із захворюваністю на ковід у столиці наближається до *катастрофи*» (Ситуація із захворюваністю на ковід у столиці наближається до катастрофи. <https://zn.ua/ukr/HEALTH/covid-19-vs-kijiv.html> [107]) та ін.;

5) фото, які супроводжують матеріали означеної тематики, завжди подаються з вказівкою на джерело (часто використовуються фото з відкритих джерел), зазвичай ілюструють зміст, що подається в тексті, в загальному вигляді (зображення медичного обладнання, захистних масок, карет швидкої допомоги та ін.); коли ж матеріал апелює до осіб, що мають відношення до вирішення окремих питань, пов'язаних з епідемією, зазвичай матеріал супроводжується фотографією спікера (найчастіше це Міністр охорон здоров'я, Президент, Прем'єр-міністр та ін.);

б) експерти, яких залучають до обговорення питань та проблем, пов'язаних з темою коронавірусу, є особами, які є фахово підготовленими до подібних коментарів та здатні надати кваліфіковану консультацію за темою (наприклад, завідувачка кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології НМАПО імені П. Шупика, доктор медичних наук, професорка Галина Пілягіна в тексті «Невизначеність, Covid-19 і здоровий глузд» <https://zn.ua/ukr/interview/neviznachenist-covid-19-i-zdorovij-ghluzd.html> [87]; Голова представництва ЮНІСЕФ в Україні Лотта Сільвандер у матеріалі «Лотта Сільвандер: «Повільно, поступово Україна все-таки вийде на кращі позиції в захисті прав дитини. Але для цього потрібно багато чого зробити». Стрес від пандемії підсилив усі «дитячі» проблеми. <https://zn.ua/ukr/interview/stres-vid-pandemiji-pidsiliv-usi-ditjachi-problemi.html> [69] та ін.)

В цілому можна говорити про відповідність професійним стандартам та нормам журналістської етики матеріалів «Дзеркала тижня». Нажаль, сайт не дає змоги прослідкувати відвідувачу кількість переглядів того чи іншого матеріалу, сторінка в соціальній мережі Facebook, де розміщуються посилання на всі матеріали, зазвичай не має багато лайків та поширень на матеріалах. Їх матеріали не носять характеру сенсаційності, не рясніють шокуючими заголовками, не сіють паніку серед населення. Вони розраховані на читачів, які точно знають, де шукати достовірної інформації, оперативної, актуальної, такої, що відповідає професійним стандартам та нормам журналістської етики.

Нажаль, рівень медіаграмотності населення, ступінь його вимогливості до ЗМІ щодо забезпечення надійною та достовірною інформацією, ще залишає бажати кращого. Тому, можливо, більшою популярністю користуються менш відповідальні ЗМІ, які нехтують вимогами, стандартами, правилами та настановами в гонитві за кількістю відвідуван, лайків, читачів, перепостів та ін.

2.2.2. Огляд матеріалів про коронавірусну інфекцію на регіональному інтернет-порталі MRPL.CITY

Регіональний інтернет-портал MRPL.CITY був обраний для аналізу за територіальним принципом. Також варто відзначити, що під час проведення загальнонаціональних моніторингових досліджень різними організаціями з різних тем та приводів, у 90 відсотках зі 100 саме цей портал стає об'єктом аналізу.

Пошукова система сайту MRPL.CITY побудована за іншим принципом, ніж на сайті «Дзеркала тижня»: за введеним запитом пошукова система видає результати лише за останні два тижні, що значно ускладнює, а подекуди (враховуючи загальну кількість матеріалів) унеможлиблює побудову статистичних графіків щодо кількості матеріалів за необхідними тегами. Також є можливість перегляду усіх матеріалів, викладених на сайті в обраний за календарем день. Але, знову ж таки, щодня на сайті з'являється від 30 до 50 матеріалів, що значно ускладнює можливості пошуку необхідної інформації (враховуючи хронологічні межі нашого дослідження).

Однак, перегляд матеріалів, що стосуються теми коронавірусу, на сайті MRPL.CITY дозволив зробити наступні висновки:

1) міжнародна тематика представлена не настільки широко, як на загальноукраїнському сайті «Дзеркало тижня»; натомість більше інформації стосується України в цілому та ще більше Донецької області та Маріуполя, що є цілком логічним, враховуючи правило наближення інтересам аудиторії;

2) окремі матеріали носять характер замовності, йдеться про тексти, пов'язані з темою коронавірусу лише формально, а за змістом сконцентровані на постаті політика (наприклад, «Коронавирус в Украине: Фонд Рината Ахметова передал МОЗ средства индивидуальной защиты и оборудование для спасения больных от осложнений» <https://mrpl.city/news/view/koronavirus-v-ukrainefond-rinata-ahmetova-peredal-moz-sredstva-individualnoj-zashhity-i-oborudovanie-dlya-spaseniya-bolnyh-ot-oslozhnenij-foto> [132]; «Вадим

Новинский выделит 4,3 млн грн семьям медиков, умерших от Covid-19» <https://mrpl.city/news/view/vadim-novinskij-vydelit-43-mln-grn-semyam-medikov-umershih-ot-covid-19> [34] та ін.);

3) позитивним є факт наявності конструктивних матеріалів, спрямованих на висвітлення певного ступеня покращення ситуації в місті чи країні (наприклад, Динамика положительная: выздоровевших от коронавируса в Мариуполе больше, чем заболевших <https://mrpl.city/news/view/dinamika-polozhitelnaya-vyzdorovevshih-ot-koronavirusa-v-mariupole-bolshe-chem-zabolevshih> [44] та ін.);

4) частка матеріалів містить суперечливі твердження (наприклад, заголовок «Стали известны даты возможного введения локдауна в Украине» – в тексті «на данный момент точного и конкретного варианта пока нет» <https://mrpl.city/news/view/stali-izvestny-daty-vozmozhnogo-vvedeniya-lokdauna-v-ukraine> та ін.);

5) відмінною рисою є велика кількість заголовків у формі запитання (наприклад, Нужно ли платить штраф за отсутствие маски на месте нарушения и кто вправе выписывать админпротокол? <https://mrpl.city/news/view/nuzhno-li-platit-shtraf-za-otsutstvie-maski-na-meste-narusheniya-i-kto-vprave-vypisyvat-adminprotokol> [88] та ін.);

б) фото, які супроводжують матеріали означеної тематики, подаються без вказівки на джерело, найчастіше вони розміщуються лише поруч із заголовком, при переході ж до повного тексту матеріалу можна прочитати лише текст без ілюстрації (або використовується інфографіка з офіційними даними Міністерства охорони здоров'я); фото зазвичай ілюструють зміст, що подається в тексті, в загальному вигляді (зображення медичного обладнання, захисних масок, карет швидкої допомоги та ін.); коли ж матеріал апелює до осіб, що мають відношення до вирішення окремих питань, пов'язаних з епідемією, зазвичай матеріал супроводжується фотографією спікера (найчастіше це мер міста, депутати, місцеві лікарі в матеріалах регіонального

або місцевого значення, посадові особи Міністерств та відомств та ін. у матеріалах про загальнонаціональні події, факти, пов'язані з темою);

7) експертами в матеріалах місцевого рівня виступають лікарі та представники керівництва міста та області (наприклад, В Мариуполе ситуация по коронавирусу контролируемая. Вводит локдаун нет необходимости – Вадим Бойченко <https://mrpl.city/news/view/v-mariupole-situatsiya-po-koronavirusu-kontroliruemaya-vvodit-lokdaun-net-neobhodimostivadim-bojchenko> [36]; Александр Железняк: Заработать на пандемии. Зачем мариупольцев пытаются убедить в некачественности поставляемого кислорода? <https://mrpl.city/blogs/view/aleksandr-zheleznyak-zarabotat-na-pandemii-zachem-mariupoltsev-pytayutsya-ubedit-v-ne-kachestvennosti-postavlyaemogo-kisloroda> [22] та ін.).

Вцілому можна сказати, що матеріали, розміщені на сайті MRPL.CITY, можуть задовольнити інформаційні потреби мешканців міста в актуальній та оперативній інформації щодо теми коронавірусу, здебільшого відповідають журналістським стандартам та нормам журналістської етики, не зловживають шокуючими та занадто емоційними заголовками та лексикою, тяжіють до конструктивної журналістики, але всі моніторингові дослідження (зокрема Інституту масової інформації) акцентують увагу на значній кількості замовних матеріалів.

Висновки до Розділу 2

Отже, висвітлюючи питання, пов'язані із коронавірусною інфекцією SARS-CoV-2, українські ЗМІ найчастіше порушували наступні статті Кодексу етики українського журналіста: стаття 3 (повага до приватного життя людини), стаття 6 (повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію), стаття 15 (заборона дискримінації), стаття 17 (заборона незаконного отримання матеріальної вигоди).

Утім, в цілому, моніторинг ІМІ [10] показав, що онлайн-видання переважно утримувалися від використання емоційної лексики та оціночних суджень при висвітленні інфекції: виявлено лише 5% матеріалів, що містили емоційні заголовки, ще 5% матеріалів містили оціночні судження самих журналістів. Найбільше емоційно забарвлених новин було виявлено на сайтах «Знай.Уа» (38% від загальної кількості матеріалів про пандемію) та «Страна» (16%). Рівень новин, що містили оцінні судження, теж найвищим був на сайті «Знай.Уа» – 61%.

Натомість рівень конструктивних матеріалів на тему пандемії був досить високим: багато сайтів давали поради та пояснювали людям, до чого призведуть обмеження, запроваджені як протидія поширенню вірусу. За даними моніторингу, близько 15% від загальної кількості матеріалів про коронавірус на всіх досліджуваних сайтах були конструктивними. Найбільше таких матеріалів було зафіксовано на сайті 24 каналу (25% усіх конструктивних матеріалів припадає на цей ресурс) та на Укрінформі (17% від загальної кількості конструктивних матеріалів).

У зв'язку із зазначеним вище, важливо, щоб журналісти дотримувалися Кодексу журналістської етики під час висвітлення проблематики COVID-19, використовували офіційні джерела (ВООЗ, МОЗ тощо), здійснювали добросовісну перевірку інформації, давали не тільки негативні повідомлення, а й позитивні (наприклад, про людей, які одужали), а також роз'яснювали населенню основні протиепідемічні заходи.

Тому Інститут масової інформації підготував рекомендації, як варто висвітлювати спалахи хвороб у медіа:

- Завжди перевіряйте інформацію про спалахи хвороб в офіційних джерел. Зателефонуйте в МОЗ чи інші офіційні структури, що можуть аргументовано підтвердити чи спростувати інформацію про хворобу.
- Не використовуйте узагальнень на кшталт «як вважають лікарі», а точно ідентифікуйте, кому належить та чи інша думка.
- Беріть коментарі лише в лікарів тих спеціальностей, які безпосередньо працюють із цим захворюванням.
- Чітко вкажіть, чи є підтверджений випадок захворювання, чи лише підозра на цю хворобу.
- Вкажіть в матеріалі шляхи передання збудника і розповідайте про заходи профілактики (про це варто поцікавитись у МОЗ та відповідних експертів).
- Не використовуйте емоційно-забарвлених епітетів у матеріалах про захворювання. Наприклад, «невиліковний», «смертельний».
- Будьте максимально точними і не використовуйте узагальнень.
- Можна вказати країну, з якої походить інфекція, проте не варто щоразу наголошувати, що саме громадяни цієї країни є джерелом захворювання. Здебільшого, ці хвороби інтернаціональні.
- Не використовуйте зображень реальних людей у новинах про спалахи хвороб.
- Не варто публікувати поради щодо лікування хвороб, оскільки це стимулює людей до самолікування, що може бути небезпечним. Краще рекомендувати звертатися до лікарів.

Крім того, Інститут масової інформації розробив спеціальний сайт із рекомендаціями для журналістів щодо висвітлення тематики, пов'язаної із Covid-19, – АНТИКОВІД: Гід для медійників¹⁰⁰ <http://corona.imi.org.ua/> [23].

Також рекомендації для журналістів щодо етичного висвітлення ситуації навколо Covid-2019 20 березня оприлюднило [78] і Міністерство

охорони здоров'я України. Серед іншого, МОЗ радить таке: називати вірус повною назвою – Covid-2019; опиратися на наукові дослідження та офіційні заяви компетентних органів; підкреслювати необхідність запобіжних заходів та своєчасного лікування, фокусуватися на позитиві, підкреслювати ефективність раннього тестування за наявності симптомів захворювання.

Медіа повинні пам'ятати, що в часи пандемії та соціальної напруги, коли велика кількість джерел інформації несуть негативні повідомлення, важливою є конструктивна журналістика і соціальна відповідальність. Саме на журналістів значною мірою покладають місію гасити панічні настрої в суспільстві, надати правдиву та достовірну інформацію, але, водночас, не фокусуватися на негативі, інформувати аудиторію про шляхи забезпечення від вірусу та давати відповіді на запитання.

ВИСНОВКИ

Криза або надзвичайна ситуація у сфері охорони здоров'я може спричинити погіршення стану здоров'я та смерть сотень, тисяч або іноді мільйонів людей. В часи кризи у сфері охорони здоров'я медіа можуть врятувати життя.

Ефективна комунікація може допомогти запобігти або стримати поширення захворювання та спрямувати уражених людей до медичних служб та закладів лікування. Ефективні заходи з комунікації щодо надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я можуть вплинути на те, чи будуть уражені десятки, сотні, тисячі чи мільйони людей.

Медіа можуть швидко охопити велику кількість людей, встановлюючи зв'язок між громадянами, фахівцями та спеціалістами з надзвичайних ситуацій. Вони можуть надати людям важливу інформацію з надійних джерел, щоб вони розуміли, що відбувається, як себе захистити, коли та як можна отримати лікування та підтримку. Це допоможе зменшити навантаження на медпрацівників та представників громад, котрі інформують населення про надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я. Це особливо важливо, коли люди мають бути ізольовані один від одного задля запобігання поширення захворювання.

Зменшення впливу надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я забезпечує послаблення навантаження на медичні служби, рятуючи таким чином більше життів.

Брак точної та надійної інформації під час надзвичайних ситуацій може призвести до поширення чуток та дезінформації. Це може породити паніку та хаос, спричинити поведінку, яка наражатиме людей на ще більший ризик, або/та відторгнення постраждалих. В результаті більше людей страждатимуть від захворювання або помиратимуть через поширення захворювання. Медіа можуть допомогти заповнити небезпечний інформаційний вакуум та протидіяти дезінформації.

Крім того, доведено, що медіа можуть відігравати важливу роль під час криз у сфері охорони здоров'я, якщо підбадьорюватимуть, заспокоюватимуть людей та мотивуватимуть їх вживати заходів для покращення їхнього становища.

Дотримання базових принципів журналістської етики набувають особливої актуальності, коли суспільство стикається з масштабними проблемами на загальносвітовому рівні (зокрема епідемії та пандемії), про які, у відповідності до встановлених норм, повинні повідомляти працівники ЗМІ.

Поширення коронавірусної інфекції стало глобальним викликом не тільки громадського здоров'я та світової економіки, проте і для роботи мас-медіа – починаючи від неможливості продовжувати роботу у звичному форматі й необхідності переходити до дистанційних/онлайнних форм діяльності і аж до ризиків закриття окремих ЗМІ через економічну кризу та зміну традиційних джерел і способів фінансування, падіння рекламних ринків тощо. Ще один виклик, який гостро постав перед багатьма редакціями у зв'язку із поширенням COVID-19 – здатність мас-медіа професійно і з дотриманням етичних стандартів висвітлювати пандемію, яка спричинила одну із наймасштабніших криз століття: «Коронавірус став випробуванням не для однієї країни, а для всього людства. Рівного супротивника для всіх країн відразу ще не було, оскільки сучасні технології виявилися слабо працюючими проти біологічних механізмів. Біологічне і соціальне вступили в нерівний бій. Незвичайний супротивник породив фейки і конспірологію в небувалих масштабах. І в цій сфері теж людство запізнювалося зі своїм інформаційним реагуванням у відповідь» [93, с. 3].

Аналіз заголовків, змісту матеріалів на сайті «Дзеркало тижня» дозволяють зробити наступні висновки щодо дотримання норм журналістської етики та відповідності професійним стандартам:

1) повнота, оперативність, актуальність: кількість матеріалів на сайті та відповідність їх змісту вимогам повноти, актуальності та оперативності може задовольнити потреби читача для формування повного уявлення про стан

справ з коронавірусом у світі та в Україні, засоби профілактики та діагностики хвороби, стан справ у різних галузях у період пандемії та ін.;

2) достовірність: кожен факт, що подається у матеріалі, має ідентифіковане та надійне джерело інформації (наприклад, Як країни Європи готуються до Різдва та Нового року на фоні пандемії – *BBC*; За добу в армії виявили 72 випадки захворювання на коронавірус – *Командування Медсил* та ін.);

3) відокремлення фактів від коментарів: усі коментарі власне журналіста чітко відокремлені від фактів та коментарів експертів (наприклад, Локдаун на свята: що кажуть про дати, формат і обмеження <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/lokdaun-na-svjata-shcho-hovorjat-pro-dati-formati-i-obmezhennjakh.html> [68]);

4) періодично в матеріалах присутні фрази типу «за даними ЗМІ», які не можна вважати посиланням на джерело інформації; емоційна лексика типу «Проти епідемічні заходи необхідно посилювати. Звісно, не доходячи до такого *маразму*, як це було навесні, коли заборонялося навіть відвідувати парки» (COVID-19: чи виправданий оптимізм Мінздорів'я? <https://zn.ua/ukr/HEALTH/covid-19-chi-vipravdanij-optimizm-minzdorovja.html> [11]), «Ситуація із захворюваністю на ковід у столиці наближається до *катастрофи*» (Ситуація із захворюваністю на ковід у столиці наближається до катастрофи. <https://zn.ua/ukr/HEALTH/covid-19-vs-kijiv.html> [107]) та ін.;

5) фото, які супроводжують матеріали означеної тематики, завжди подаються з вказівкою на джерело (часто використовуються фото з відкритих джерел), зазвичай ілюструють зміст, що подається в тексті, в загальному вигляді (зображення медичного обладнання, захисних масок, карет швидкої допомоги та ін.); коли ж матеріал апелює до осіб, що мають відношення до вирішення окремих питань, пов'язаних з епідемією, зазвичай матеріал супроводжується фотографією спікера (найчастіше це Міністр охорон здоров'я, Президент, Прем'єр-міністр та ін.);

б) експерти, яких залучають до обговорення питань та проблем, пов'язаних з темою коронавірусу, є особами, які є фахово підготовленими до подібних коментарів та здатні надати кваліфіковану консультацію за темою (наприклад, завідувачка кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології НМАПО імені П. Шупика, доктор медичних наук, професорка Галина Пілягіна в тексті «Невизначеність, Covid-19 і здоровий глузд» <https://zn.ua/ukr/interview/neviznachenist-covid-19-i-zdorovij-hluzd-.html> [87]; Голова представництва ЮНІСЕФ в Україні Лотта Сільвандер у матеріалі «Лотта Сільвандер: «Повільно, поступово Україна все-таки вийде на кращі позиції в захисті прав дитини. Але для цього потрібно багато чого зробити». Стрес від пандемії підсилив усі «дитячі» проблеми. <https://zn.ua/ukr/interview/stres-vid-pandemiji-pidsiliv-usi-ditjachi-problemi.html> [69] та ін.)

В цілому можна говорити про відповідність професійним стандартам та нормам журналістської етики матеріалів «Дзеркала тижня». Нажаль, сайт не дає змоги прослідкувати відвідувачу кількість переглядів того чи іншого матеріалу, сторінка в соціальній мережі Facebook, де розміщуються посилання на всі матеріали, зазвичай не має багато лайків та поширень на матеріалах. Їх матеріали не носять характеру сенсаційності, не рясніють шокуючими заголовками, не сіють паніку серед населення. Вони розраховані на читачів, які точно знають, де шукати достовірної інформації, оперативної, актуальної, такої, що відповідає професійним стандартам та нормам журналістської етики.

Перегляд матеріалів, що стосуються теми коронавірусу, на сайті MRPL.CITY дозволив зробити наступні висновки:

1) міжнародна тематика представлена не настільки широко, як на загальноукраїнському сайті «Дзеркало тижня»; натомість більше інформації стосується України в цілому та ще більше Донецької області та Маріуполя, що є цілком логічним, враховуючи правило наближення інтересам аудиторії;

2) окремі матеріали носять характер замовності, йдеться про тексти, пов'язані з темою коронавірусу лише формально, а за змістом сконцентровані

на постаті політика (наприклад, «Коронавірус в Україні: Фонд Рината Ахметова передал МОЗ средства индивидуальной защиты и оборудование для спасения больных от осложнений» <https://mrpl.city/news/view/koronavirus-v-ukrainefond-rinata-ahmetova-peredal-moz-sredstva-individualnoj-zashhity-i-oborudovanie-dlya-spaseniya-bolnyh-ot-oslozhnenij-foto> [132]; «Вадим Новинский выделит 4,3 млн грн семьям медиков, умерших от Covid-19» <https://mrpl.city/news/view/vadim-novinskij-vydelit-43-mln-grn-semyam-medikov-umershih-ot-covid-19> [34] та ін.);

3) позитивним є факт наявності конструктивних матеріалів, спрямованих на висвітлення певного ступеня покращення ситуації в місті чи країні (наприклад, Динамика положительная: выздоровевших от коронавируса в Мариуполе больше, чем заболевших <https://mrpl.city/news/view/dinamika-polozhitelnaya-vyzdorovevshih-ot-koronavirusa-v-mariupole-bolshe-chem-zabolevshih> [44] та ін.);

4) частка матеріалів містить суперечливі твердження (наприклад, заголовок «Стали известны даты возможного введения локдауна в Украине» – в тексті «на данный момент точного и конкретного варианта пока нет» <https://mrpl.city/news/view/stali-izvestny-daty-vozmozhnogo-vvedeniya-lokdauna-v-ukraine> та ін.);

5) відмінною рисою є велика кількість заголовків у формі запитання (наприклад, Нужно ли платить штраф за отсутствие маски на месте нарушения и кто вправе выписывать админпротокол? <https://mrpl.city/news/view/nuzhno-li-platit-shtraf-za-otsutstvie-maski-na-meste-narusheniya-i-kto-vprave-vypisyvat-adminprotokol> [88] та ін.);

6) фото, які супроводжують матеріали означеної тематики, подаються без вказівки на джерело, найчастіше вони розміщуються лише поруч із заголовком, при переході ж до повного тексту матеріалу можна прочитати лише текст без ілюстрації (або використовується інфографіка з офіційними даними Міністерства охорони здоров'я); фото зазвичай ілюструють зміст, що подається в тексті, в загальному вигляді (зображення медичного обладнання,

захистних масок, карет швидкої допомоги та ін.); коли ж матеріал апелює до осіб, що мають відношення до вирішення окремих питань, пов'язаних з епідемією, зазвичай матеріал супроводжується фотографією спікера (найчастіше це мер міста, депутати, місцеві лікарі в матеріалах регіонального або місцевого значення, посадові особи Міністерств та відомств та ін. у матеріалах про загальнонаціональні події, факти, пов'язані з темою);

7) експертами в матеріалах місцевого рівня виступають лікарі та представники керівництва міста та області (наприклад, В Мариуполе ситуация по коронавирусу контролируемая. Вводит локдаун нет необходимости – Вадим Бойченко <https://mrpl.city/news/view/v-mariupole-situatsiya-po-koronavirusu-kontroliruemaya-vvodit-lokdaun-net-neobhodimostivadim-bojchenko> [36]; Александр Железняк: Заработать на пандемии. Зачем мариупольцев пытаются убедить в некачественности поставляемого кислорода? <https://mrpl.city/blogs/view/aleksandr-zheleznyak-zarabotat-na-pandemii-zachem-mariupoltsev-pytayutsya-ubedit-v-ne-kachestvennosti-postavlyaemogo-kisloroda> [22] та ін.).

Вцілому можна сказати, що матеріали, розміщені на сайті MRPL.CITY, можуть задовольнити інформаційні потреби мешканців міста в актуальній та оперативній інформації щодо теми коронавірусу, здебільшого відповідають журналістським стандартам та нормам журналістської етики, не зловживають шокуючими та занадто емоційними заголовками та лексикою, тяжіють до конструктивної журналістики, але всі моніторингові дослідження (зокрема Інституту масової інформації) акцентують увагу на значній кількості замовних матеріалів.

Нажаль, рівень медіаграмотності населення, ступінь його вимогливості до ЗМІ щодо забезпечення надійною та достовірною інформацією, ще залишає бажати кращого. Тому, можливо, більшою популярністю користуються менш відповідальні ЗМІ, які нехтують вимогами, стандартами, правилами та настановами в гонитві за кількістю відвідуван, лайків, читачів, перепостів та ін. Медіа повинні пам'ятати, що в часи пандемії та соціальної напруги, коли

велика кількість джерел інформації несуть негативні повідомлення, важливою є конструктивна журналістика і соціальна відповідальність. Саме на журналістів значною мірою покладають місію гасити панічні настрої в суспільстві, надати правдиву та достовірну інформацію, але, водночас, не фокусуватися на негативі, інформувати аудиторію про шляхи убезпечення від вірусу та давати відповіді на запитання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. «Дзеркало тижня» очолює рейтинг ЗМІ за дотриманням професійних стандартів. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/dzerkalo-tizhnja-ocholjuje-rejtinh-zmi-za-dotrimannjam-profesijnikh-standartiv.html> (дата звернення 01.12.2020).
2. «Коронавірус – це фейкова пандемія, роздута ВООЗ», – рівненський лікар / Радіо Трек. URL: https://radiotrek.rv.ua/news/koronavirus_tse_feykova_pandemiya_rozduta_voovz_rivnenskyj_likar_249859.html. (дата звернення 01.12.2020).
3. «Повинні відчувати нужду». У КМДА заявили, що активісти «загодовують» безхатченків під час карантину / Новое время. URL: <https://nv.ua/ukr/kyiv/ruslan-svitliy-zayaviv-shcho-aktivisti-na-karantini-zagodovuyutbezdomnih-novini-kiyeva-50086646.html?fbclid=IwAR030YoYTxsm004Humkw4jumU3JboCYqyZCIU7YHv4zqF0ogDwp3X7U8LDw>. (дата звернення 01.12.2020).
4. «Смертельний вірус» та мовчанка влади: що насправді спровокувало події в Нових Санжарах / ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/smertelnyj-virus-ta-movchanka-vlady-shho-naspravdi-sprovokovalo-podiyi-v-novyh-sanzharah-i31847>. (дата звернення 01.12.2020).
5. «У вас есть 4 дня»: предложен новый метод для профилактики заражения коронавирусом / Antikor. URL: https://antikor.com.ua/articles/365314-u_vas_estj_4_dnja_predlohen_novyj_metod_dlja_profilaktiki_zarahrenija_koronavirusom (дата звернення 01.12.2020).
6. «Це наша громадянська відповідальність»: Ілля Кива у Полтаві передав медичні маски та засоби індивідуального захисту / ZIK. URL: https://zik.ua/news/politics/tse_nasha_hromadianska_vidpovidalnist_illia_kyva_u_poltavi_peredav_medychni_masky_ta_zasoby_indyvidualnoho_zakhystu_962999. (дата звернення 01.12.2020).
7. 25 ресурсів, які поширювали фейки та маніпуляції про коронавірус / По той бік пандемії. URL: <https://coronafakes.com/truth/25-resursiv-iaki->

[poshyriuvaly-feyky-ta-manipuliatsii-pro-koronavirus/](#). (дата звернення 01.12.2020).

8. 39% спікерів у новинах про коронавірус – регіональні посадовці та політики: дослідження ІМІ / ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/39-spikeriv-v-novynah-pro-koronavirus-regionalni-chynovnyky-ta-polityky-doslidzhennya-imi-i32888>. (дата звернення 01.12.2020).

9. 5 тисяч масок передали медзакладам Коломийщини та Городенківщини / Телеканал НТК. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Le9YvIjN1ss>. (дата звернення 01.12.2020).

10. 58,5% матеріалів в онлайн-медіа стосувалися коронавірусу – моніторинг ІМІ / ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/58-5-materialiv-vonlajn-media-stosuvayasya-koronavirusu-monitoryng-imi-i32345>. (дата звернення 01.12.2020).

11. COVID-19: чи виправданий оптимізм Мінздорів'я? URL: <https://zn.ua/ukr/HEALTH/covid-19-chi-vipravdaniy-optimizm-minzdorovja.html> (дата звернення 01.12.2020).

12. From Flattening the Curve to Pandemic: A Coronavirus Glossary. URL: <https://www.nytimes.com/2020/03/18/us/coronavirus-terms-glossary.html> (дата звернення 01.12.2020).

13. GIJN: Investigating the Pandemic: A Guide to Sources of Data. URL: <https://gijn.org/2020/06/30/tips-on-where-to-get-coronavirus-data-and-the-tools-to-analyze-it/> (дата звернення 01.12.2020).

14. GIJN: Tips on Where to Find Coronavirus Data and the Tools to Analyze It
Coronavirus glossary: Your guide to the language of a pandemic. URL: <https://www.cleveland.com/metro/2020/03/coronavirus-glossary-your-guide-to-the-language-of-a-pandemic.html> (дата звернення 01.12.2020).

15. Journalist's Toolbox. Presented by the Society of Professional Journalists. Coronavirus | Other Pandemics. Updated December 4, 2020. URL: https://www.journaliststoolbox.org/2020/12/04/flu_and_miscellaneous_medicalhealth_sites/ (дата звернення 01.12.2020).

16. Mulcahey Taylor. 10 tips for journalists covering COVID-19. URL: <https://ijnet.org/en/story/10-tips-journalists-covering-covid-19> (дата звернення 01.12.2020).
17. Rowan Philp. Tips on Where to Get Coronavirus Data — and the Tools to Analyze It. URL: <https://gijn.org/2020/06/30/tips-on-where-to-get-coronavirus-data-and-the-tools-to-analyze-it/> (дата звернення 01.12.2020).
18. Stephen J. A. Ward. Global Media Ethics. URL: <https://ethics.journalism.wisc.edu/resources/global-media-ethics/> (дата звернення 01.12.2020).
19. Херсонцы благодарят медиков. URL: <https://khersonci.com.ua/public/43643-hersoncy-blagodaryat-medikov.html>. (дата звернення 01.12.2020).
20. Авраамов Д. С. Профессиональная этика журналиста : Учебное пособие. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1999. – 224 с.
21. Актуальні проблеми медіапростору : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 09 квітня 2020 р.). – К. : Інститут журналістики, 2020. – 256 с.
22. Александр Железняк: Заработать на пандемии. Зачем мариупольцев пытаются убедить в некачественности поставляемого кислорода? URL: <https://mrpl.city/blogs/view/aleksandr-zheleznyak-zarabotat-na-pandemii-zachem-mariupoltsev-pytayutsya-ubedit-v-ne-kachestvennosti-postavlyаемого-kisloroda> (дата звернення 01.12.2020).
23. АНТИКОВІД: Гід для медійників. URL: <http://corona.imi.org.ua/> (дата звернення 01.12.2020).
24. Безхатченки, секс-працівниці, наркозалежні: як карантин вплинув на вразливі групи населення / ZMINA. URL: <https://zmina.info/articles/yak-karantyn-vplynuv-na-vrazlyvi-grupy-naselennya/>. (дата звернення 01.12.2020).
25. Более 400 человек с инвалидностью получили помощь от Фонда Оксаны Марченко / 112.ua. URL: <https://112.ua/obshchestvo/bolee-400-chelovek-s->

[invalidnostyu-poluchili-pomoshh-ot-fonda-oksany-marchenko-531446.html](https://www.pravda.com.ua/columns/2020/04/5/7246585/) (дата звернення 01.12.2020).

26. Бурмагін О. Чи дійсно потрібен надзвичайний стан для боротьби з COVID-2019? / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/04/5/7246585/> (дата звернення 01.12.2020).

27. В «Батьківщині» розповіли, як регіональні осередки допомагають боротися із коронавірусом / РБК Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/batkivshchine-rasskazali-regionalnye-cheyki-1585049426.html> (дата звернення 01.12.2020).

28. В Донецкой области 10 тыс. человек получают помощь от Координационного штаба и Натальи Королевской / 112.ua. URL: <https://112.ua/obshchestvo/v-doneckoy-oblasti-10-tys-chelovek-poluchat-pomoshh-ot-koordinacionnogo-shtaba-i-natali-korolevskoy-531420.html> (дата звернення 01.12.2020).

29. В Киеве проверяют транспорт и документы в карантин будут ультраправые / Страна.Ua. URL: <https://strana.ua/news/256399-munitsipalnaja-varta-budet-patrulirovat-kiev-i-proverjat-dokumenty.html>. (дата звернення 01.12.2020).

30. В Луцьку міськрада і фонд Ігоря Палиці забезпечуватимуть містян продуктами наборами / УНІАН. URL: https://www.unian.ua/society/10927982-v-lucku-miskrada-i-fond-igorya-palici-zabezpechuvatimut-mistyany-produktovimi-naborami.html?fbclid=IwAR2w1bDHFmSMymuHjdyBdvgaNAR1za0Vv4skeQyydFQqEmgJ1w5b1lo_aWc. (дата звернення 01.12.2020).

31. В Мариуполе смогут диагностировать коронавирус за 40 минут. Фонд Вадима Новинского подарил городу лабораторию (ФОТО) / Мариуполь.Сіті. URL: <https://mrpl.city/news/view/v-mariupole-smogut-diagnostirovat-koronavirus-za-40-minut-fondvadima-novinskogo-podaril-gorodu-laboratoriyu-foto>. (дата звернення 01.12.2020).

32. В Сумах «Європейська солідарність» продовжує надавати допомогу людям з групи ризику / Прямий. URL: <https://prm.ua/v-sumahyevropeyska-solidarnist-prodovzhuye-nadavati-dopomogu-lyudyam-z-grupi-riziku/> (дата звернення 01.12.2020).
33. В Харькове пенсіонерам разносят продукти и лікарства / Город X. URL: <https://gx.net.ua/obshhestvo/region/v-harkovepensioneram-raznosyat-produkty-i-lekarstva.html> (дата звернення 01.12.2020).
34. Вадим Новинский выделит 4,3 млн грн семьям медиков, умерших от Covid-19. URL: <https://mrpl.city/news/view/vadim-novinskij-vydelit-43-mln-grn-semyam-medikov-umershih-ot-covid-19> (дата звернення 01.12.2020).
35. Василик Л. Є. Екстремальна журналістика та професійна етика: журналістська колізія / Л. Є. Василик // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* – 2011. – Вип. 25. – С. 94-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2011_25_27 (дата звернення 11.11.2020).
36. Вводить локдаун нет необходимости – Вадим Бойченко. URL: <https://mrpl.city/news/view/v-mariupole-situatsiya-po-koronavirusu-kontroliruemaya-vvodit-lokdaun-net-neobhodimostivadim-bojchenko> (дата звернення 01.12.2020).
37. Від сигарет до сольового розчину: найбезглуздіші фейки про коронавірус за тиждень / StopFake.org. URL: <https://www.stopfake.org/uk/vid-sigaret-do-solovogo-rozchinu-najbezgluzdish-fejki-pro-koronavirus-za-tizhden/>. (дата звернення 01.12.2020).
38. Волиняни отримують продуктові набори в рамках всеукраїнської благодійної кампанії. ФОТО / ВолиньPost. URL: <http://www.volynpost.com/news/161616-volyniany-otrymuyut-produktovi-nabory-v-ramkah-vseukrainskoi-blagodijnoi-kampanii-foto> (дата звернення 01.12.2020).
39. Где в Киеве зафиксирован Covid-19. Вести публикуют улицы и номера домов / Vesti.Ua. URL: <https://vesti.ua/people/gde-v-kievezafiksirovan-covid-19-vesti-publikuyut-ulitsy-i-nomera-domov>. (дата звернення 01.12.2020).

40. Гончаренко передав медичне обладнання від фонду Порошенка лікарням Одеської області / Прямий. URL: <https://prm.ua/goncharenko-peredav-medichne-obladnannya-vid-fondu-poroshenka-likarnyam-odeskoyioblasti/> (дата звернення 01.12.2020).
41. «Гречка» рятує від епідемії? Як політики піаряться на карантині / ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/grechka-ryatuye-vidpidemiyi-yak-polityku-piaryatsya-na-karantyni-i32559>. (дата звернення 01.12.2020).
42. Денісова закликала публічних осіб, ЗМІ та громадян уникати мови ворожнечі / ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/denisovazaklykala-publichnyh-osib-zmi-ta-gromadyan-unykaty-movy-vorozhnechi/>. (дата звернення 01.12.2020).
43. Депутат райради від «Європейської солідарності» в Чернігові надає допомогу людям з групи ризику / Прямий, 01.12.2020 <https://prm.ua/deputat-rayradi-vid-yevropeyskoyi-solidarnosti-vchernigovi-nadaye-dopomogu-lyudyam-z-grupi-riziku/>
44. Динамика положительная: выздоровевших от коронавируса в Мариуполе больше, чем заболевших. URL: <https://mrpl.city/news/view/dinamika-polozhitelnaya-vyzdorovevshih-ot-koronavirusa-v-mariupole-bolshe-chem-zabolevshih> (дата звернення 01.12.2020).
45. Директор київського департаменту соціалітики Світлий про безхатченків: «Вони мають відчувати нужду. Потрібно, щоб вони не звикали до комфорту» / Цензор.Net. URL: https://censor.net.ua/ua/news/3193774/dyrektor_kyyivskogo_departamentu_sotspolityky_svitlyyi_pro_bezhatchenkiv_vony_mayut_vidchuvaty_nujdu (дата звернення 01.12.2020).
46. Дії мера Івано-Франківська щодо ромів є виявом етнічного профайлінгу – Омбудсманка / ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/diyimera-ivano-frankivska-shhodo-romiv-ye-proyavom-etnichnogo-profajlingu-ombudsmanka/>. (дата звернення 01.12.2020).

47. Допомогти у скруті: продуктові набори для лучан – від Фонду Ігоря Палиці «Тільки разом» / Волинські новини. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/dopomohty-u-skruti-produktovi-nabory-dlia-luchan-vid-fondu-ihoria-pal/>. (дата звернення 01.12.2020).
48. Етичний кодекс українського журналіста / Комісія з журналістської етики. URL: <http://www.cje.org.ua/ua/code>. (дата звернення 01.12.2020).
49. Етичний кодекс українського журналіста. URL: http://old.nsju.org/tabmenu/kodeks_etiki (дата звернення 11.11.2020)
50. Журналісти порушили етичні принципи під час поширення «сенсаційних» заяв (на прикладі висловлювань Патріарха Філарета) / Комісія з журналістської етики. URL: <http://www.cje.org.ua/ua/news/zhurnalisty-porushyly-etychni-pryncypy-pid-chas-poshyrennyasensaciynyh-zayav-na-prykladi>. (дата звернення 01.12.2020).
51. Журналістика : словник-довідник / авт.-уклад. І. Л. Михайлин. – К. : Академвидав, 2013. – 320 с.
52. Журналістська етика : Посібник для підготовки до державного іспиту [Текст] / Авт. кол. – За ред. В. П. Мостового та В. В. Різуна. – Київ, ТЗОВ «ЗН УА», 2014. – 224 с.
53. Журналістська етика в контексті етики загальної // Приступенко Т. О. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації : навчальний посібник / Т. О. Приступенко. – К. : Інститут журналістики, 2004. – 375 с. URL: http://pidruchniki.com/15290527/zhurnalistika/zhurnalistska_etika_konteksti_etiki_zagalnoyi (дата звернення 11.11.2020).
54. Закарпатські цигани тонами згодовували свиням вінницькі паски / 33-й. Новини. URL: <https://33kanal.com/news/87797.html>. (дата звернення 01.12.2020).
55. Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика : Підручник. – К. : Вища шк., 2007. – 231 с.

56. Ігор Клименко: Висловлюванням міського голови Івано-Франківська буде надана правова оцінка / Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/Informacziya/Igor-klimenko-vislovlyuvannyam-miskogo-golovi-Ivano-frankivska-bude-nadanpravova-oczinka/>. (дата звернення 01.12.2020).
57. Ілля Кива перерахував місячну зарплату у «Фонд Андрія Портнова» для адресної допомоги лікарням / 112.ua. URL: https://zik.ua/news/politics/illia_kyva_pererakhuvav_misiachnu_zarplatu_u_fond_andriia_portnova_dlia_adresnoi_dopomohy_likarniam_963965. (дата звернення 01.12.2020).
58. Карантин і благодійність: «Європейська Солідарність» на Волині роздає нужденним продукти і ліки / Перший. URL: <https://pershyj.com/pvolinyanam-vidayut-bezkoshtovni-produktovi-nabori-v-ramkah-vseukrayinskoyi-aktsiyi-42669>. (дата звернення 01.12.2020).
59. Качный: Партия «ОПЗЖ» передала в Ирпенскую больницу маски, перчатки и оборудование / 112. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5HFQnLXROPg>. (дата звернення 01.12.2020).
60. Китай разносит по всему миру смертельный вирус, грядет восточный ветер: к чему готовиться украинцам. URL: <https://society.znaj.ua/ru/290408-kitay-roznosit-po-vsomu-svitu-smertelnyy-virus-yde-shidnyy-viter-do-chogo-gotuvatisya-ukrajincyam> 01.12.2020 (дата звернення 01.12.2020).
61. Коли в Україні введуть надзвичайний стан через коронавірус – колега Тимошенко «злила» таємницю РНБО / Знай. URL: <https://znaj.ua/politics/300763-koli-v-ukrajini-vvedut-nadzvichayniy-stan-cherez-koronavirus-kolega-timoshenko-zlila-tayemnicyu-rnbo> (дата звернення 01.12.2020).
62. Коронавирус чувствителен к алкоголю – ученые / УНН. URL: <https://www.unn.com.ua/ru/news/1858969-koronaviruschutliviy-do-alkogolyu-vcheni>. (дата звернення 01.12.2020).

63. Коронавірус: медична термінологія зрозумілою мовою. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%83%D1%81-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%8E-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E/a-52846355> (дата звернення 01.12.2020).
64. Лазутина Г. В. Профессиональная этика журналиста : Учебник для студентов. – М. : Аспект Пресс, 2011. – 224 с.
65. ЛГБТ-організація «Інсайт» подала до суду на Філарета, який назвав одностатеві шлюби причиною коронавірусу / ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/lgbt-organizacziya-insajt-npravyla-do-sudu-pozov-shhodo-vyslovlyuvanya-patriarha-filareta/>. (дата звернення 01.12.2020).
66. ЛГБТ-українці звернулися з відкритим листом до патріарха Філарета / ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/lgbt-ukrayinczizvernulysya-z-vidkrytym-lystom-do-patriarha-filareta/>. (дата звернення 01.12.2020).
67. Лікарська таємниця vs Свобода слова / ІМІ <http://corona.imi.org.ua/article/likarska-taemnitsya-vs-svoboda-slova>.
68. Локдаун на свята: що кажуть про дати, формат і обмеження. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/lokdaun-na-svjata-shcho-hovorjat-pro-dati-formati-i-obmezhennjakh.html> (дата звернення 01.12.2020).
69. Лотта Сільвандер: «Повільно, поступово Україна все-таки вийде на кращі позиції в захисті прав дитини. Але для цього потрібно багато чого зробити». Стрес від пандемії підсилив усі «дитячі» проблеми. URL: <https://zn.ua/ukr/interview/stres-vid-pandemiji-pidsiliv-usi-ditjachi-problemi.html> (дата звернення 01.12.2020).
70. Медведчук: Вимагаємо від влади розкрити інформацію про функціонування в Україні американських військових біолабораторій /

Опозиційна платформа «За життя». URL: https://zagittya.com.ua/ua/news/zajavlenija/medvedchuk_trebuem_ot_vlasti_raskryt_informaciju_o_funkcionirovanii_v_ukraine_amerikanskih_voennyh_biolaboratorij.html. (дата звернення 01.12.2020).

71. Медики дослідили, люди з якою групою крові найбільше ризикують підхопити коронавірус. URL: <https://www.0352.ua/news/2697709/mediki-doslidili-ludi-z-akou-grupoukrovi-najbilse-rizikuut-pidhopiti-koronavirus> (дата звернення 01.12.2020).

72. Медики исследовали, люди с какой группой крови больше всего рискуют подхватить коронавирусную инфекцию / ТСН. URL: https://tsn.ua/ru/nauka_it/mediki-issledovali-lyudi-s-kakoy-gruppy-krovi-bolshe-vsego-riskuyutpodhvatit-koronavirusnyu-infekciyu-1509387.html (дата звернення 01.12.2020).

73. Мер Франківська про ромів: вони місяць жили під вокзалом і жебракували / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/04/23/7249032/>. (дата звернення 01.12.2020).

74. Металурги и ремонтники говорят стоп COVID-19: личная ответственность прежде всего (ФОТО) / Маріуполь.Сіті. URL: <https://mrpl.city/news/view/metallurgi-i-remontniki-govoryat-stop-covid-19-lichnaya-otvetstvennost-prezhde-vsego-foto>. (дата звернення 01.12.2020).

75. Міжнародні принципи журналістської етики. URL: <http://uastudent.com/mizhnarodni-pryncypy-zhurnalistskoi-etyky/> (дата звернення 11.11.2020)

76. Мільйони хворих за лічені місяці: як нові віруси поширюються планетою та чи можна їм протидіяти. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/milyoni-hvorih-za-licheni-misyaci-yak-novi-virusi-poshiryuyutsya-planetoyu-ta-chi-mozhna-yim-protidiyati-1494558.html> 01.12.2020 (дата звернення 01.12.2020).

77. Мірошніченко П. В. Медіаграмотність медіакритичність в умовах пандемії. Актуальні проблеми медіапростору : *матеріали II Всеукраїнської*

науково-практичної конференції (Київ, 09 квітня 2020 р.). – К. : Інститут журналістики, 2020. – 256 с. – С. 8-14.

78. МОЗ оприлюднило поради журналістам, як писати про коронавірус / ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/moz-oprylyudnylo-poradyzhurnalistam-yak-pysaty-pro-koronavirus-i32285> (дата звернення 01.12.2020).

79. МХП разом з депутатом Скічком вручили канівській лікарні апарат ШВЛ / Прочерк. URL: <https://procherk.info/news/6-info/80974-mhp-razom-z-deputatom-skichkom-vruchili-kanivskij-likarni-aparat-shvl>. (дата звернення 01.12.2020).

80. На Вінниччині «Європейська солідарність» передала засоби індивідуального захисту Томашпільській районній лікарні / Прямий. URL: <https://prm.ua/na-vinnichchini-yevropeyskasolidarnist-peredala-zasobi-individualnogo-zahistu-tomashpilskiy-rayonniy-likarni/>. (дата звернення 01.12.2020).

81. На выходных Олешки полностью закроют на карантин / Херсон. Online. URL: <https://khersonline.net/lenta/157894-na-vyhodnyholeshki-polnostyu-zakroyut-na-karantin.html>. (дата звернення 01.12.2020).

82. На Закарпаття передали медичну допомогу від Віктора Медведчука / Перший кабельний. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yaX1fHC1Pb8>. (дата звернення 01.12.2020).

83. На Черкащині партійці «ЄС» забезпечують людей засобами індивідуального захисту / Прямий. URL: <https://prm.ua/nacherkashhini-partiytsi-yes-zabezpechuyut-lyudey-zasobami-individualnogo-zahistu/> (дата звернення 01.12.2020).

84. Найбільше інформації – від влади, а піару – від бізнесу: як пишуть про коронавірус черкаські онлайн-ЗМІ / ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/najbilshe-informatsiyi-vid-vlady-a-piaru-vid-biznesu-yak-pyshut-pro-koronavirus-cherkaski-onlajn-zmi-i32800>. (дата звернення 01.12.2020).

85. Нардеп забезпечив райлікарню рукавичками / Прочерк. URL: <https://procherk.info/news/6-info/81008-nardep-zabezpechiv-rajlikarnjurukavichkami> (дата звернення 01.12.2020).
86. Народні депутати від «Європейської солідарності» передали львівській лікарні апарат ШВЛ / Львівський портал. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2020/03/24/fond-poroshenka-peredav-na-lvivshchynu-medobladnannia-dlia-borotby-z-koronavirusom>. (дата звернення 01.12.2020).
87. Невизначеність, Covid-19 і здоровий глузд». URL: <https://zn.ua/ukr/interview/neviznachenist-covid-19-i-zdorovij-hluzd.html> (дата звернення 01.12.2020).
88. Нужно ли платить штраф за отсутствие маски на месте нарушения и кто вправе выписывать админпротокол? URL: <https://mrpl.city/news/view/nuzhno-li-platit-shtraf-za-otsutstvie-maski-na-meste-narusheniya-i-kto-vprave-vypisyvat-adminprotokol> (дата звернення 01.12.2020).
89. Помощник херсонского нардепа за личные средства приобрёл защиту для медиков / Херсонці. URL: <https://khersonci.com.ua/politics/43574-pomoshnik-hersonskogo-nardepa-za-lichnye-sredstva-priobryol-zashitu-dlya-medikov.html> (дата звернення 01.12.2020).
90. Пандемия коронавируса: Люди с какой группой крови наиболее уязвимы к COVID-19 / ZIK. URL: https://zik.ua/ru/news/world/pandemiya_koronavirus_lyudi_s_kakoy_grupпой_krovi_naibolee_uyazvimy_k_covid_19_962392 (дата звернення 01.12.2020).
91. Печончик Т. Проблеми висвітлення коронавірусної інфекції в українських медіа: етичний аспект. Права людини та мас-медіа в Україні. Частина 2: Збірник конспектів лекцій [Тексти] / Авт. кол. – За ред. Виртосу І., Шендеровського К. – Київ: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. – 328 с. – С. 7-23.
92. Повідомлення на Фейсбук-сторінці КЖЕ. URL: <https://www.facebook.com/cjeua/photos/a.632746846759616/3244958225538452/?type=3&theater>. (дата звернення 01.12.2020).

93. Почепцов Г. Г. Коронавирус: как меняются наше сознание и будущее / Георгий Почепцов; худож.-оформитель М. Мендор. – Харьков: Фолио, 2020. — 250 с.
94. Права людини та мас-медіа в Україні. Частина 2: Збірник конспектів лекцій [Тексти] / Авт. кол. – За ред. Виртосу І., Шендеровського К. – Київ: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. – 328 с.
95. Правозахисники просять владу оцінити дії мера Івано-Франківська, який розпорядився вивозити ромів на Закарпаття / ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/pravozahysnyky-prosyat-vladu-daty-oczinku-diyam-mera-ivano-frakivska-yakyj-rozporyadyvsya-vyvozyty-romivna-zakarpattya/>. (дата звернення 01.12.2020).
96. Приступенко Т. О. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації : Навч. посіб. / Т. О. Приступенко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т журналістики. – К., 2004. – 376 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072018993/zhurnalistika/teoriya_zhurnalistiki (дата звернення 11.11.2020).
97. Професор з Тернополя проти COVID-19 пропонує метод аутогематерапії та медичні банки / Волинь. URL: <https://volynua.com/posts/profesor-z-ternopolyappoti-covid-19-proponue-metod-autogematerapii-ta-medichni-banki>. (дата звернення 01.12.2020).
98. Професор з Тернополя пропонує боротися з коронавірусом банками / Реально. URL: <https://bit.ly/2B1KIXG> (дата звернення 01.12.2020).
99. Публічний електронний словник української мови. Етика. URL: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0 (дата звернення 11.11.2020).
100. Редакційні настанови Бі-Бі-Сі. – 239 с. – URL: http://journalib.univ.kiev.ua/BBC_Guidelines_Ukr.pdf (дата звернення 11.11.2020).

101. Резолюція 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики». URL: <http://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1003-1993-pro-etychni-pryntsypy-zhurnalistyky/> (дата звернення 11.11.2020).
102. РНБО оголосить надзвичайний стан в Україні / Zaxid.Net. URL: <https://zaxid.net/news/> (дата звернення 01.12.2020).
103. Росія використовує проти України «американську біологічну зброю» / Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/rosiya-vykorystovuye-proty-ukrayiny-amerykansku-biologichnu-zbroyu-i33208>. (дата звернення 01.12.2020).
104. Рух «Чесно». URL: <https://www.chesno.org/> (дата звернення 01.12.2020).
105. Самоізоляція на вулиці. Через карантин київські бездомні ледь виживають, але влада каже, що проблеми немає / Заробона. URL: <https://zaborona.com/samoizolyacziya-na-vulyczy-cherez-karantyn/>. (дата звернення 01.12.2020).
106. СБУ: Список з адресами «хворих» на COVID-19 киян – фейк / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3001916-sbu-spisokz-adresami-hvorih-na-covid19-kian-fejk.html>. (дата звернення 01.12.2020).
107. Ситуація із захворюваністю на ковід у столиці наближається до катастрофи. URL: <https://zn.ua/ukr/HEALTH/covid-19-vs-kijiv.html> (дата звернення 01.12.2020).
108. Сім фейків за вісім хвилин: «1 + 1» про американські лабораторії в Україні / StopFake.org. URL: <https://www.stopfake.org/uk/sim-fejkivza-visim-hvilin-1-1-pro-amerikanski-laboratoriyi-v-ukrayini/>. (дата звернення 01.12.2020).
109. Смертельный вирус крепко зажал в тиски всю страну: что известно о «проделках» убийцы. URL: <https://znaj.ua/ru/world/290473-smertelnyy-virus-micno-zatisnuv-u-leshchata-vsyyu-krajinu-shcho-vidomo-pro-vitivki-vbivci-01.12.2020> (дата звернення 01.12.2020).
110. Сухомлин О. Ю. Толерантність як орієнтир професійної діяльності журналіста в українській пресі мультикультурного суспільства: автореф. дис...

канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.04 / О. Ю. Сухомлин; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2009. – 17 с.

111. У біологів Китаю є версія: вірус може вплинути на функцію розмноження у деяких носіїв / Гола правда. URL: <https://golapravda.blog/biologi-kitayu-zrobili-visnovki-infektsiya-majzhe-pozbavlyaye-nosiya-zdatnosti-do-rozmnozheniya/>. (дата звернення 01.12.2020).

112. У вихідні на Львівщині діятиме комендантська година – Козицький / Lemberg News. URL: <https://lemborg-news.info/u-vih-dn-na-lvvschin-d-yatime-komendantska-godina-kozitskiy/>. (дата звернення 01.12.2020).

113. У Волинську обласну дитячу лікарню передали вироби медпризначення / Волинські новини. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/u-volynsku-oblasnu-dytiachu-likarniu-peredaly-vyroby-medpryznachennia/>. (дата звернення 01.12.2020).

114. У Дніпрі розвісили оголошення на будинках, де живуть люди з підозрою на COVID-19. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/newscovid-19/30581942.html>. (дата звернення 01.12.2020).

115. У КМДА вважають, що безпритульні мають відчувати нужду і розбещувати їх не треба / Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/05/6/240885/> (дата звернення 01.12.2020).

116. У КМДА закликають «не розбещувати» бездомних: «Вони повинні відчувати нужду» / Хмарочос. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2020/05/05/u-kmda-zaklykayut-ne-rozbeshhuvaty-bezdomnyh-vony-povynni-vidchuvaty-nuzhdu/>. (дата звернення 01.12.2020).

117. У партії «Батьківщина» розповіли про свою діяльність по захисту населення від коронавірусу / Апостроф. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/politics/regional-policy/2020-03-25/v-partiibatkivschina-rasskazali-o-svoey-deyatelnosti-po-zaschite-naseleniya-ot-koronavirusa/191991>. (дата звернення 01.12.2020).

118. У Черкасах шукають волонтерів для розвезення гарячих обідів малозабезпеченим / Zmi.ck.ua. URL: <http://zmi.ck.ua/cherkassy/ucherkasah->

shukayut-volonterv-dlya-rozvezennya-garyachih-obdv-malozabezpechenim.html

(дата звернення 01.12.2020).

119. У Черкасах шукають волонтерів для розвезення гарячих обідів малозабезпеченим / Прочерк. URL: <https://procherk.info/news/6-info/80975-u-cherkasah-shukajutvolonterv-dlja-rozvezennja-garjachih-obidiv-malozabezpechenim>. (дата звернення 01.12.2020).

120. Узагальнення світових етичних стандартів журналістики. Інформаційна довідка про світові етичні стандарти журналістики та досвід зарубіжних країн у виробленні механізмів саморегулювання журналістів. URL: <http://www.moral.gov.ua/news/174/> (дата звернення 11.11.2020).

121. Українські лікарі назвали ефективний спосіб профілактики коронавірусу / УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/health/country/10910462-ukrajinski-likari-nazvali-efektivnij-sposib-profilaktiki-koronavirusu.html>. (дата звернення 01.12.2020).

122. Улицы и дома с Covid-19. Вести отвечают на главные обвинения в свой адрес / Vesti.Ua. URL: <https://vesti.ua/people/ulitsy-i-doma-scovid-19-vesti-otvechayut-na-glavnye-obvineniya-v-svoj-adres>. (дата звернення 01.12.2020).

123. Уряд запровадив надзвичайний стан в трьох регіонах України / Mind. URL: <https://mind.ua/news/20208987-uryad-zaprovadivnadzvichajnij-stan-v-troh-regionah-ukrayini>. (дата звернення 01.12.2020).

124. Фейк про лікування коронавірусу горілкою / По той бік пандемії. URL: <https://coronafakes.com/fake/feyk-pro-likuvannia-koronavirusuhorilkoiu/> (дата звернення 01.12.2020).

125. Фейк: В Україні померла пенсіонерка після штрафу в 17 тисяч гривень / StopFake.org. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-vukrayini-pomerla-pensionerka-pislya-shtrafu-v-17-tisyach-griven/>. (дата звернення 01.12.2020).

126. Фейк: Гарячі напої «вбивають» коронавірус / StopFake.org. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-garyachi-napoyi-vbivayutkoronavirus/> (дата звернення 01.12.2020).

127. Фейк: Дихання гарячою водяною парою вбиває COVID-19 / StopFake.org. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-dihannya-garyachoyuvodyanoyu-paroyu-vbivaye-covid-19/>. (дата звернення 01.12.2020).
128. Фейк: Кішки переносять коронавірус і здатні заразити людину / StopFake.org. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-kishki-perenosyatkoronavirus-i-zdatni-zaraziti-lyudinu/>. (дата звернення 01.12.2020).
129. Фейк: Люди з певною групою крові більше ризикують захворіти на Covid-19 / По той бік пандемії. URL: <https://coronafakes.com/fake/feyk-liudy-z-pevnoiu-hrupoiu-krovi-bil-she-ryzykuiut-zakhvority-na-covid-19/>. (дата звернення 01.12.2020).
130. Фейк: Причина спалаху коронавірусу на Дніпропетровщині – зібрання баптистів / StopFake.org. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-prichina-spalahu-koronavirusu-na-dnipropetrovshhini-zibrannya-baptistiv/>. (дата звернення 01.12.2020).
131. Фейки про 5G / По той бік пандемії. URL: <https://coronafakes.com/fake/feyki-pro-5g/> (дата звернення 01.12.2020).
132. Фонд Рината Ахметова передал МОЗ средства индивидуальной защиты и оборудование для спасения больных от осложнений». URL: <https://mrpl.city/news/view/koronavirus-v-ukrainefond-rinata-ahmetova-peredal-moz-sredstva-individualnoj-zashhity-i-oborudovanie-dlya-spaseniya-bolnyh-ot-oslozhnenij-foto> (дата звернення 01.12.2020).
133. Харьков получит 9 тыс. из 100 тыс. ПЦР-тестов, которые Ярославский купил для Украины / Status Quo. URL: https://www.sq.com.ua/rus/news/novosti/09.04.2020/harkov_poluchit_9_tys_iz_100_tys_ptsr_testov_kotorye_yaroslavskiy_kupil_dlya_ukrainy/. (дата звернення 01.12.2020).
134. Харьковская компания возглавила рейтинг бизнес-структур, финансирующих борьбу с коронавирусом / АТН. URL: <https://atn.ua/obshchestvo/harkovskaya-kompaniya-vozglavila-reyting-biznes-struktur-finansiruyushchihborbu-s> (дата звернення 01.12.2020).

135. Херсонські ЗМІ та коронавірус: хто тут ньюзмейкер? / ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/blogs/hersonski-zmi-ta-koronavirus-hto-tutnyuzmejker-i32843>. (дата звернення 01.12.2020).
136. Черкаських волонтерів і підприємців закликають до співпраці, аби допомогти дітям зі 140 неблагополучних родин / Вичерпно. URL: <http://vycherpno.ck.ua/cherkaskihvolonteriv-i-pidpriyemtsiv-zaklikayut-do-spivpratsi-abi-dopomogti-dityam-zi-140-neblagopoluchnih-rodin/> (дата звернення 01.12.2020).
137. Чи можна медіа називати імена хворих на COVID-19? А якщо це політики? / Детектор Медіа. URL: <https://detector.media/community/article/175907/2020-03-27-chi-mozhna-media-nazivati-imena-khvorikh-na-covid-19-a-yakshcho-tse-politiki/>. (дата звернення 01.12.2020).
138. Ширченко Я. І. Журналістська етика: проблеми і концепції (світовий та вітчизняний досвід): автореф. дис... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій / Я. І. Ширченко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики. – К., 2008. – 14 с.
139. Як варто висвітлювати спалахи хвороб у медіа. URL: <https://imi.org.ua/advice/yak-vysvitlyuvaty-spalahy-hvorob-i31391> (дата звернення 01.12.2020).
140. Як онлайн-медіа висвітлюють Covid-19. Моніторинг ІМІ / Інститут Масової Інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/yak-onlajn-media-vysvitlyuyut-covid-19-monitoring-imi-i32341> (дата звернення 01.12.2020).
141. Які продукти потрібно їсти, щоб ніколи не захворіти на коронавірус: лікарі дали поради / Вголос. URL: https://vgolos.com.ua/news/yaki-produkty-potribno-yisty-shhob-nikoly-ne-zahvoryty-na-koronavirus-likari-daly-porady_1187644.html. (дата звернення 01.12.2020).

Додатки

Додаток А

Як висвітлювати спалахи хвороб

Рекомендації експертів ІМІ щодо того, як варто висвітлювати спалахи хвороб:

1. Завжди перевіряйте інформацію про спалахи хвороб в офіційних джерел. Зателефонуйте в МОЗ чи інші офіційні структури, що можуть аргументовано підтвердити чи спростувати інформацію про хворобу.
2. Не використовуйте узагальнень на кшталт “як вважають лікарі”, а точно ідентифікуйте, кому належить та чи інша думка.
3. Беріть коментарі лише в лікарів тих спеціальностей, які безпосередньо працюють із цим захворюванням.
4. Чітко вказуйте, чи є підтверджений випадок захворювання, чи лише підозра на цю хворобу.
5. Вказуйте в матеріалі шляхи передання збудника і розповідайте про заходи профілактики (про це варто поцікавитись у МОЗ та відповідних експертів).
6. Не використовуйте емоційно-забарвлених епітетів у матеріалах про захворювання. Наприклад, “невиліковний”, “смертельний”.
7. Будьте максимально точними і не використовуйте узагальнень.
8. Можна вказати країну, з якої походить інфекція, проте не варто щоразу наголошувати, що саме громадяни цієї країни є джерелом захворювання. Здебільшого хвороби інтернаціональні.
9. Не використовуйте зображень реальних людей у новинах про спалахи хвороб.
10. Не варто публікувати поради щодо лікування хвороб, оскільки це стимулює людей до самолікування, що може бути небезпечним. Краще рекомендувати звертатися до лікарів.

Джерело:

<http://corona.imi.org.ua/article/yak-visvitlyuvati-spalahi-hvorob>

Рекомендації для медіа щодо зниження емоційності новин

У зв'язку із занадто емоційними повідомленнями ЗМІ щодо ситуації з коронавірусом, а також через виявлення в Україні першого випадку захворювання на Covid-19 ІМІ підготував рекомендації для медіа, як зменшити емоційність новин, щоб знизити рівень напруги в суспільстві і запобігти паніці:

1. Не використовуйте емоційно забарвлених епітетів у новинах (на кшталт: жахливий, смертельний, приголомшливий, неймовірний, масштабний тощо). Такі епітети припустимі лише в цитатах. Використання цих епітетів з боку журналіста є оцінним судженням і порушенням професійного стандарту відділення фактів від коментарів.
2. У вільніших жанрах – авторських програмах чи публіцистичних статтях – автор-журналіст може висловлювати власну думку, але водночас він повинен її завжди чітко позначати ("особисто я вважаю", "на думку автора цієї статті" тощо).
3. Усі коментарі й думки самого журналіста, експертів, учасників події має бути чітко відокремлено від фактів.
4. Перед тим як ставити новини про кримінал, негативи, зважте суспільну значимість цієї інформації.
5. Не смакуйте подробиць злочинів, трагічних подій чи самогубств. Не варто також деталізувати способи, якими люди позбавляють себе життя.
6. Контент, що містить зображення або деталізований опис злочинів чи трагедій, має бути відповідно марковано (18+).
7. Пишіть конструктивно. Не варто замовчувати складної правди, але фокусуватися потрібно не на негативі, а на можливостях.
8. Давайте більше статистичних даних та правильно їх інтерпретуйте (наприклад, з допомогою експертів). Люди, що аналізуватимуть цифри, менше панікуватимуть.

9. ЗМІ мають поширювати лише правдиву інформацію. Ненадійність джерела може призвести до поширення неточної та маніпулятивної інформації, що може зашкодити аудиторії ЗМІ.
10. Завжди пам'ятайте про тих, кому може бути завдано шкоди внаслідок публікації.
11. Визнавайте свої помилки й охоче виправляйте їх.
12. Звертайте увагу колег на порушення професійної етики.
13. Пам'ятайте, що місія журналістики – не лише інформувати людей, розповідаючи про факти та події, які відбулися, але й показувати шляхи вирішення різних соціальних проблем.

Джерело:

<http://corona.imi.org.ua/article/rekomendatsii-dlya-media-schodo-znizhennya-emotsijnosti-novin>

Рекомендації щодо покращення комунікації навколо ситуації з коронавірусом

Щоб зменшити рівень соціальної напруги через ситуацію з коронавірусом, експерти ІМІ підготували відповідні рекомендації для влади та для медіа:

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЛАДИ:

1. Розробити комунікаційний план, у межах якого почати системно давати чітку і повну інформацію про загрози. У жодному разі не приховувати негативної інформації – інакше населення втратить довіру до офіційних повідомлень. Пам'ятайте, що в сучасному світі приховування чи замовчування інформації призводить до зростання чуток і лише посилює недовіру до державних інституцій.
2. Розробити перелік основних повідомлень, що стосуються загрози коронавірусу, і системно їх поширювати. Зокрема, такі повідомлення мають містити конкретну інформацію про шляхи передання вірусу, скільки часу він здатен виживати в навколишньому середовищі, плани влади на випадок появи вірусу в Україні. До списку можливих повідомлень можна також занести таке:
 - заходи, що було вжито для унеможливлення поширення інфекції в межах обсервації та наближених населених пунктах;
 - якими технічними та медикаментозними засобами забезпечено місця обсервації та найближчі лікарні;
 - роз'яснення щодо виживання вірусу в довкіллі, протягом якого часу вірус зберігає життєдіяльність поза носіями.
3. Спланувати наперед і написати повідомлення щодо основних питань, які можуть виникнути в разі виявлення коронавірусу в Україні.
4. Розповсюдити чіткі інструкції для громадян про те, що робити в разі захворювання, які симптоми, як уберегтися, які заходи профілактики потрібно

вживати тощо. Такі інструкції можна поширювати через сімейних лікарів, педіатрів, заклади освіти тощо.

5. Для поширення інформації використовувати різні канали комунікації: офіційні сайти, традиційні медіа, соціальні мережі, розсилання тощо. Скласти перелік таких каналів і розробити для них різні типи повідомлень.

6. Ваша інформація повинна бути максимально оперативною. Що пізніше ви починаєте комунікацію, то важче буде протидіяти чуткам і паніці.

7. Проводити роз'яснювальну роботу на місцях, щоб запобігти паніці серед місцевого населення. Зокрема, запустити місцеву гарячу лінію для покращення комунікації. Створити робочу групу з місцевими лідерами громади, через яку також поширювати важливу для населення інформацію.

8. Налагодити чітку і системну комунікацію всередині офіційних структур. Важливо, щоб повідомлення від різних офіційних структур не суперечили одне одному та щоб у таких повідомленнях ви користувались однаковою термінологією і узгодженими цифрами.

9. Окремо для МОЗ: провести внутрішнє навчання з кризових і оперативних комунікацій.

10. Запустити моніторинг інформаційних повідомлень у медіа про коронавірус та моніторинг ефективності урядових комунікацій. Оперативно реагувати на виклики в інформаційній сфері і за необхідності коригувати урядові повідомлення, щоб вони були актуальними.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ МЕДІА

1. Припиніть вживати емоційні епітети в повідомленнях про коронавірус. Зокрема, точно не варто використовувати словосполучення "смертельний коронавірус".
2. Пишіть конструктивно та до повідомлень про коронавірус додавайте інформацію про:
 - симптоми захворювання;
 - шляхи передання інфекції;

- як себе убезпечити від зараження (способи профілактики);
- від чого залежить швидкість поширення інфекції;
- офіційні дані від МОЗ.

3. Повідомляйте лише точну та перевірену інформацію, бажано підтверджену офіційними джерелами. Використовуйте статистичні дані від ВООЗ щодо летальності інфекції, швидкості поширення.

4. Завжди перевіряйте інформацію про спалахи хвороб в офіційних джерел. Зателефонуйте до МОЗ чи інших офіційних структур, що можуть аргументовано підтвердити чи спростувати інформацію про хворобу.

5. Беріть коментарі лише в лікарів тих спеціальностей, які безпосередньо працюють із цим захворюванням. З допомогою таких експертів, наприклад, можна порівняти дані про новий коронавірус із даними про інші, давно відомі та поширені інфекційні хвороби: це сприятиме зниженню паніки.

6. Не варто користуватись інформацією із соцмереж та сумнівних джерел, оскільки вже було зафіксовано фейки про коронавірус.

7. Чітко вказуйте, чи є підтверджений випадок захворювання, чи лише підозра на цю хворобу.

8. Будьте максимально точними і не використовуйте узагальнень на кшталт “як вважають лікарі”. Точно ідентифікуйте, кому належить та чи інша думка.

9. Можна вказати країну, з якої походить інфекція, проте не варто щоразу наголошувати, що саме громадяни цієї країни є джерелом захворювання. Здебільшого хвороби інтернаціональні.

10. Не використовуйте зображень реальних людей у новинах про спалахи хвороб.

Джерело:

<http://corona.imi.org.ua/article/rekomendatsii-schodo-pokraschennya-komunikatsii-navkolo-situatsii-z-koronavirusom>